

บทที่ ๑

บทนำ

ปัญหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเรื่อง ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง โดยศึกษาตามตัวแปรต่อไปนี้ คือ สถานภาพ เพศ ศาสนา ภูมิภาค สภาพความเป็นเมือง และอาชีพหลักของครอบครัว

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาจริยธรรมเป็นปัญหาสากลของสังคมทุกแห่ง เนื่องจากพฤติกรรมของมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะแวดล้อมตลอดเวลา ดังนั้นระบบการศึกษาจึงต้องมีการปฏิรูปตัวเอง อยู่ตลอดเวลาด้วยเช่นเดียวกัน เพื่อให้การอบรมด้านจริยธรรมแก่เยาวชน เป็นไปโดยถูกต้องตามกาลเวลา ความคิดของนักการศึกษาส่วนใหญ่จึงมักเป็นไปในทำนองเดียวกันว่า ให้มีการปรับปรุงระบบการศึกษาให้ดีขึ้นกว่าเดิม และให้ใช้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการแก้ปัญหาจริยธรรมของสังคม (อำนวย ทะพิงค์แก และชยันต์ วรรณะภูติ ๒๕๒๖: ๒๓) เพราะเชื่อว่าการศึกษาจะทำหน้าที่พัฒนาจิตใจให้ดีขึ้น เมื่อมนุษย์มีจิตที่พัฒนาแล้วก็จะมีพฤติกรรมที่ดีและทำให้สังคมดีขึ้นเป็นลำดับ จริยธรรมจึง เป็นกลไกชั้นหนึ่งของสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่ง การที่มนุษย์อยู่รวมกัน เป็นกลุ่มๆ จำเป็นที่จะต้องสร้างกลไกขึ้นมา เพื่อควบคุมให้สังคม เป็นสังคมที่ดี เป็นสังคมในอุดมคติของมนุษย์จริยธรรมในฐานะ เป็นกลไกของสังคม จึงทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐานของ ความประพฤติ เป็นสิ่งที่กำหนดว่าอะไรควรประพฤติปฏิบัติ (อำนวย ทะพิงค์แก และ ชยันต์ วรรณะภูติ ๒๕๒๖ : ๒๔) เพราะฉะนั้นคุณสมบัติของประชากรที่สำคัญด้านหนึ่งของการศึกษามุ่งเน้นและพยายามที่จะส่งเสริมและปลูกฝังมาโดยตลอดคือ ด้านจริยธรรม โดยทั่วไปมักเข้าใจกันว่า การไปโรงเรียน คือการเป็นผู้มีความรู้ซึ่งได้รับวุฒิบัตรจากสถานศึกษาเท่านั้น แต่จริงๆ แล้ว เป้าหมายของการศึกษามุ่งให้คนมีทั้งความรู้ดี และเป็นคนดีด้วย (สาโรช บัวศรี ๒๕๐๔: ๑) ดังนั้นแผนการศึกษาแห่งชาติทุกฉบับเท่าที่ผ่านมาต่างก็ยึดถือความเป็นผู้มีจริยธรรมดี เพื่อให้บุคคลมีบุคลิกภาพดีและลักษณะนิสัยที่ดีงาม ดังนั้นการศึกษาที่สมบูรณ์จึงต้องส่งเสริมทั้งความรู้และคุณธรรมประกอบไปด้วย

ดีเรก ชัยนาม (๒๕๐๙ : ๔-๖) ได้สนับสนุนการที่เด็กจะเป็นพลเมืองดีได้ จะต้องมีการจริยธรรมดี โดยกล่าวว่า

การกระทำใดๆ ถ้าขาดหลักในทางจริยธรรมเสียแล้ว ย่อมจะดีไปไม่ได้ตลอด เพราะมนุษย์โดยปกติเห็นแก่ตัว แต่จริยธรรมไม่ว่าในแง่พุทธศาสนิกชน หรือในแง่สามัญชนล้วนช่วยให้เรารู้ว่าอะไรถูก อะไรดี อะไรควร ไม่ควรปฏิบัติ ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ กับเป็นเรื่องสอนให้คนรู้จักละอายต่อความชั่ว รู้จักพอใจกับความดี

โดยนัยนี้จริยธรรมจึง เป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาบุคคลให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมและถูกต้องในทุกๆ อาชีพและสังคม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติก็ได้เล็งเห็นความสำคัญในเรื่องนี้ จึงได้ริเริ่มจัดโครงการจริยธรรมขึ้น โดยจัดให้มีการสัมมนาในเรื่อง จริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน มีขึ้นเมื่อวันที่ ๒๔-๒๕ เมษายน ๒๕๒๒ ที่สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย จังหวัดปทุมธานีได้เชิญบุคคลต่างๆ เข้าร่วมสัมมนาซึ่งประกอบด้วยบุคคลจากหลายฝ่าย ได้แก่ นักปรัชญาและนักจริยศาสตร์ นักปรัชญาวิทยาศาสตร์ ตัวแทนจากลัทธิศาสนาต่างๆ นักการศึกษา นักพฤติกรรมศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์ นักมนุษยวิทยาและสังคมวิทยา ศิลปิน นักเขียน ทั้งนี้เพื่อให้ได้แนวคิดหลายประการจากคนที่กระจายอยู่ในระบบต่างๆ ของสังคม การสัมมนาครั้งนี้ได้ผลในทำนองที่ผู้มีแนวคิดต่างกันในเรื่องจริยธรรมได้รับรู้แนวคิดของผู้อื่น และได้ปรับแนวคิดเข้าหากัน ทั้งนี้เพื่อจะได้เป็นการปูพื้นฐานในการแสวงหาแนวทางจริยธรรมที่พึงประสงค์ของสังคมไทยปัจจุบันต่อไป (สุภาวงศ์ จันทวานิช ๒๕๒๒ : ๔)

นอกจากนี้กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมระหว่างวันที่ ๒๒-๒๗ มกราคม ๒๕๒๓ ที่จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการรวบรวมความรู้ ความคิดจากผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านจริยธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาจริยธรรมให้เจริญก้าวหน้า ได้จริยธรรมหลัก ๔ ประการ คือ การใฝ่สัจธรรม การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา ความเมตตากรุณา การมีสติสัมปชัญญะ ความไม่ประมาท ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร และการมีหิริ-โอตตปละ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ๒๕๒๓ : ๑) จากการตื่นตัวและมองเห็นคุณประโยชน์ของจริยธรรมดังกล่าวแล้ว ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาและวิจัยในเรื่องของจริยธรรม

ความหมายของจริยธรรม

คำว่า "จริยธรรม" หรือ "Morality" ที่เราใช้กันอยู่นี้ มีผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน

ให้ความหมายไว้หลายลักษณะ ดังเช่น พระราชารมณี (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ๒๕๒๓ : ๑๐) กล่าวถึง จริยธรรมในความหมายทางพุทธศาสนา คือ มรรค มรรคเป็นวิธีทาง จริยธรรม เป็นหลักหรือกฎเกณฑ์ของการประพฤติปฏิบัติ เพื่อเข้าถึงจุดหมาย นั่นคือทำให้หมดปัญหา เนื่องจากเราต้องอยู่ร่วมกันในสังคม จึงจำเป็นต้องมีหลักในการปฏิบัติ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (๒๕๒๐ : ๒) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึงลักษณะทางสังคม หลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่างๆ ด้วย ลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมจะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งใน ๒ ประการ คือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มืออยู่ในสมาชิกของสังคมนั้น คือ เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ ให้การสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่า การกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือ ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มืออยู่ในสมาชิกของสังคม เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามกำจัด และผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ฉะนั้น ผู้ที่มีจริยธรรมสูง คือผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมาก และประเภทหลังน้อย

โคลเบอร์ก (Kohlberg ๑๙๗๖ : ๔-๕) กล่าวในทำนองเดียวกันว่า จริยธรรมเป็น ลักษณะของความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นกฎเกณฑ์และมาตรฐานของการประพฤติปฏิบัติในสังคม ซึ่งบุคคลจะพัฒนาขึ้นจนกระทั่งมีพฤติกรรมเป็นของตนเอง ผลของการกระทำพฤติกรรมอันนั้นจะเป็น เครื่องตัดสินว่าการกระทำนั้นผิดหรือถูก โดยสังคมจะเป็นตัวตัดสิน

โรเจอร์ บราวน์ (Brown ๑๙๖๕ : ๔๑๑) ก็กล่าวว่า จริยธรรมคือ ระบบของกฎเกณฑ์สำหรับแยกแยะการกระทำที่ถูกจากการกระทำที่ผิด คล้ายกับไวยากรณ์เป็นระบบของกฎเกณฑ์ สำหรับการแยกแยะประโยคที่สร้างขึ้นหรือไม่ดี จริยธรรมทั้งหลายไม่คงที่เหมือนกับไวยากรณ์ แต่จะมีวิวัฒนาการไปเสมอ จริยธรรมเปลี่ยนไปเพราะความขัดแย้งกันเอง เพราะอิทธิพลของจริยธรรมจากแหล่งอื่น และเพราะมีการสร้างสถานการณ์ใหม่ขึ้นมาเรื่อยๆ

และจากการอภิปรายของผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน กรมวิชาการ (๒๕๒๓ : ๕) ได้สรุป ความหมายของจริยธรรม ว่าคือ การกระทำทั้งกาย วาจา และใจ ที่ดีงาม เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม จึงเห็นได้ว่า จริยธรรมมีทั้งในส่วนที่เป็นพฤติกรรมการแสดงออก และสภาวะของจิตและจำเป็นต้องมีปัญหาควบคู่กันไปด้วยเสมอ

จากความหมายของจริยธรรมดังกล่าว จึงพอจะสรุปได้ว่า จริยธรรมหมายถึง หลักหรือกฎเกณฑ์ของบุคคลในการพิจารณาตัดสินว่า พฤติกรรมใดๆ เป็นพฤติกรรมที่ดี ถูก ควร หรือไม่ดี ผิด และไม่ควรปฏิบัติ อันรวมถึงพฤติกรรมที่มีต่อตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม

องค์ประกอบของจริยธรรม

ในการศึกษาจริยธรรมของบุคคลและสังคม กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (๒๕๒๓: ๓) ได้จัดแบ่งจริยธรรมว่าประกอบด้วยสิ่งสำคัญ ๓ ประการ คือ

- ๑. ส่วนประกอบทางด้านความรู้ (Moral Reasoning) คือความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงาม สามารถตัดสินแยกความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้องได้ด้วยการคิด
- ๒. ส่วนประกอบทางด้านความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) คือความพึงพอใจศรัทธา เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดีที่จะรับนำจริยธรรมมาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ
- ๓. ส่วนประกอบทางด้านพฤติกรรมการแสดงออก (Moral Conduct) คือ พฤติกรรมการกระทำที่บุคคลตัดสินใจจะกระทำถูกหรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่างๆ

ส่วนควงเคื่อน พันธุนาวาริน (๒๕๒๐: ๓-๖) ได้แบ่งลักษณะของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องจริยธรรมไว้ ๔ ประการ คือ

- ๑. ความรู้เชิงจริยธรรม คือ มีความรู้ว่าสังคมนั้น การกระทำใดก็ควรทำ และการกระทำใดเลวควรงดเว้น ลักษณะและพฤติกรรมใดเหมาะสมหรือไม่
- ๒. ทัศนคติเชิงจริยธรรม คือ ความรู้สึกของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมว่าชอบหรือไม่ชอบ สามารถใช้ทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้
- ๓. เหตุผลเชิงจริยธรรม คือ การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง
- ๔. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม คือ การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมชอบ และงดเว้นพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์

นักจิตวิทยาอื่นๆ ก็ได้แบ่งองค์ประกอบของจริยธรรมไว้ใกล้เคียงกัน เช่น ฮอฟแมน (Hoffman ๑๙๗๔: ๔๔๔-๔๖๖) ได้จำแนกจริยธรรมไว้ ๓ กระบวนการ ได้แก่ ความคิดทางจริยธรรม (Moral Thought) ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling) และพฤติกรรมทาง

จริยธรรม (Moral Behavior) ส่วนบราวน์ (Brown ๑๙๖๕: ๔๑๑) ได้แบ่งจริยธรรมไว้ ๓ มิติ เช่นเดียวกันคือ ความรู้ (Knowledge) ความประพฤติ (Conduct) และความรู้สึก (Feeling)

เมื่อได้พิจารณาองค์ประกอบต่างๆ ของจริยธรรม จะมีส่วนคล้ายคลึงกัน เพียงแต่เรียกชื่อแตกต่างกันไปเท่านั้น และพอจะสรุปได้ว่าจริยธรรมมีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ

๑. องค์ประกอบทางปัญญา (Cognition) หมายถึง ความรู้ ความเชื่อต่างๆ ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมจริยธรรม ในการที่จะตัดสินใจว่าพฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมที่ดี ถูก ควร หรือเป็นพฤติกรรมที่ไม่ดี ผิด ไม่ควร องค์ประกอบส่วนนี้มีชื่อเรียกต่างกัน เช่น ความคิดทางจริยธรรม (Moral Thought) ความเชื่อทางจริยธรรม (Moral Belief) การตัดสินใจทางจริยธรรม (Moral Judgement) การให้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) ค่านิยมทางจริยธรรม (Moral Value) และความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรม (Moral Cognition)

๒. องค์ประกอบทางอารมณ์ (Affection) หมายถึง ความรู้สึกหรือปฏิกิริยาที่มีต่อพฤติกรรมจริยธรรมว่า มีความรู้สึกพอใจ ไม่พอใจ หรือชอบ ไม่ชอบ เป็นต้น มีชื่อเรียกอื่นๆ เช่น ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling) ทศนคติทางจริยธรรม (Moral Attitude) และปฏิกิริยาทางจริยธรรม (Moral Reaction)

๓. องค์ประกอบทางพฤติกรรม (Behavior) หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำที่บุคคลแสดงออกทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม มีชื่อเรียกต่างกัน เช่น ความประพฤติทางจริยธรรม (Moral Conduct) การกระทำทางจริยธรรม (Moral Act) และพฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral Behavior)

โดยเหตุที่จริยธรรมมีหลายองค์ประกอบ ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาเฉพาะองค์ประกอบทางความรู้ความเข้าใจ (Moral Cognition) เนื่องจากส่วนหนึ่งของจริยธรรมที่สามารถนำความรู้มาใช้แก้ปัญหาและ เสริมสร้างชีวิตให้บุคคลมีประสิทธิภาพและช่วยให้สังคมดีขึ้น ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรม ดังที่สปีแกนท์ เกตุทัต (๒๕๑๘: ๑๘๙) กล่าวว่า "การศึกษาที่พึงประสงค์จะต้องเป็นการศึกษาที่เสริมสร้างชีวิต ทักษะ และทัศนคติให้บุคคลรู้จักตนเอง รู้จักชีวิต เข้าใจสังคม และสิ่งแวดล้อมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่แล้วนำความรู้ความเข้าใจมาใช้แก้ปัญหา" นอกจากนี้ระบบความคิดของมนุษย์ยังเป็นแบบแผนที่สามารถอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ และก่อให้เกิดพฤติกรรมที่มีลักษณะแน่นอน จากความคิดความเข้าใจที่กระจัดกระจายและหลายหลาก จนได้รับการจัดระเบียบ

ให้เป็นระบบ มีแบบแผน และแก้ไขดัดแปลงด้วยกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (ลูชาย ตรีรัตน์ ๒๕๒๓: ๗๒) ดังนั้นระบบความคิด หรือความรู้ความเข้าใจจึงเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคลในสังคม และพฤติกรรมเหล่านี้มีอยู่ด้วยกันมากมายในชีวิตประจำวัน เช่น พฤติกรรมทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

สำหรับหลักในการพัฒนาประเทศที่ย่อมครอบคลุมถึงการพัฒนาด้าน เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง จะมีข้อแตกต่างอยู่บ้างก็เฉพาะในการจัดอันดับความสำคัญก่อนหลัง ทั้งนี้สุดแต่ว่าสถานการณ์บ้านเมืองอยู่ในสภาพเช่นไร ในปัจจุบัน เศรษฐกิจนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความรู้สึกนึกคิด และการประกอบพฤติกรรมของคนในสังคม (เกริกเกียรติ พิพัฒน์ เสรีธรรม ๒๕๒๑: ๔๕) ทุกวันนี้ระบบเศรษฐกิจต้องพึ่งเครื่องจักร และกรรมวิธีทางวิทยาศาสตร์มากขึ้น เทคโนโลยี จึงมีอำนาจเหนือพฤติกรรมตามธรรมชาติของมนุษย์ สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในลักษณะเช่นนี้ ย่อมทำลายวัฒนธรรมและสิ่งที่ตั้งงามของสังคมไทย ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นในสังคม

เพื่อให้การดำรงชีวิตของบุคคลเกิดความสงบสุข ด้านหนึ่งที่สำคัญคือ ด้าน เศรษฐกิจ และเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจก็เพื่อยกระดับการครองชีพให้แก่บุคคลทุกระดับ มีการรักษาไว้ซึ่งความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ มีการรักษาการใช้ทรัพยากรอย่างสมดุล และที่สำคัญที่สุดก็คือ มีการเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างของสังคมที่จะ เอื้ออำนวยให้เกิดการกินดีอยู่ดี กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การพยายามหาหนทางสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้นสำหรับคนส่วนมาก เพื่อให้บรรลุถึงความสำเร็จดังกล่าว จึงต้องมีการพัฒนาจริยธรรมควบคู่ไปกับเศรษฐกิจ โดยที่จริยธรรมมีเป้าหมายคือ ความดีและความสุจริต ส่วนเศรษฐกิจมีเป้าหมายในด้านคุณภาพประโยชน์ การกินดีอยู่ดี (จูไร ความเสน ๒๕๑๗ : ๓) ด้วยเหตุนี้ จึงเลือกศึกษาเรื่องจริยธรรมในทางเศรษฐกิจ นอกจากนั้นในประเด็นนี้ยังไม่มีผู้ใดได้ศึกษาไว้เลย ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา และจะได้นำไปเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับจริยศึกษา เพื่อให้สังคมประกอบไปด้วยบุคคลที่มีคุณภาพ และเกิดความก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศพร้อมกันไป

ทฤษฎีพื้นฐานทางจริยธรรม

เมื่อกล่าวถึงเรื่องจริยธรรม นักจิตวิทยาและนักการศึกษาทั้งหลายจะต้องนึกถึงทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของปีอาเจท์ (Piaget) และโคลเบอร์ก (Kohlberg) เพราะว่าทั้งสองท่านได้เป็นผู้บุกเบิกทางด้านจริยธรรม และเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการค้นคว้าในสาขาจิตวิทยาพัฒนาการอย่างมาก งานวิจัยหลายชิ้นทั้งที่ทำในต่างประเทศและในประเทศไทยก็ได้อาศัยทฤษฎีทั้งสองนี้เป็นพื้นฐานในการศึกษา จึงขอนำทฤษฎีทั้งสองมากล่าวพอเป็นสังเขป

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของปีอาเจท์ (Cognitive Development Theory)

จอง ปีอาเจท์ (Jean Piaget) เป็นนักจิตวิทยาคนแรกที่ถูกเปิดความคิดด้านพัฒนาการทางจริยธรรมด้านสังคม ปีอาเจท์เป็นนักจิตวิทยาพัฒนาการที่มีผลงานมากและต่อเนื่องกันยาวนานมากคนหนึ่ง งานของเขาส่วนใหญ่เน้นในด้านจิตวิทยาพัฒนาการของเด็กเล็ก ทฤษฎีของเขาเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในชื่อว่า "ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา" (Cognitive Development Theory) โดยเขาให้ความคิดที่ว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับความฉลาดในการที่จะรับรู้กฎเกณฑ์และลักษณะต่างๆ ของสังคม พัฒนาการทางจริยธรรมจึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้น (ปีอาเจท์ อ้างถึงใน ดวงเดือน พันธมนาวิน ๒๕๒๔: ๒๗) ปีอาเจท์ ได้แบ่งพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์ออกเป็น ๔ ระยะ คือ

ระยะที่ ๑ ขึ้นประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (อายุ ๐-๒ ปี) เป็นการพัฒนาการใช้อวัยวะต่างๆ ของร่างกาย มีพฤติกรรมทางประสาทสัมผัสอย่างง่ายๆ เช่น ดูดม ร้องไห้ ยังไม่สามารถใช้ภาษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระยะที่ ๒ ขึ้นความคิดก่อนปฏิบัติการ (อายุ ๒-๗ ปี) เด็กเริ่มใช้ภาษาติดต่อได้ ความคิดของเด็กขึ้นอยู่กับสิ่งที่เป็นรูปธรรม ยังไม่สามารถคิดตามหลักเหตุผล

ระยะที่ ๓ ขึ้นปฏิบัติการรูปธรรม (อายุ ๗-๑๑ ปี) เริ่มคิดตามหลักเหตุผลได้แต่จำกัด ขอบเขตอยู่ในลักษณะรูปธรรม สามารถแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับวัตถุ เหตุการณ์ที่มองเห็นหรือจับต้องได้ (concrete) สามารถจัดแบ่งสิ่งต่างๆ เป็นระบบได้ แต่ไม่สามารถแก้ปัญหาที่สมมุติได้

ระยะที่ ๔ ขึ้นปฏิบัติการนามธรรม (อายุ ๑๑-๑๕ ปี) เด็กระยะนี้สามารถคิดหาเหตุผลทางนามธรรมได้ คิดตามหลักตรรกศาสตร์ได้ สามารถตั้งสมมุติฐานเพื่อตอบปัญหาที่สงสัย ลงมือทดลอง

และหาข้อมูลเพิ่มเติม แล้วสรุปเป็นหลักการหรือทฤษฎีได้

ในการศึกษาของพือาเจท์ ได้พบว่าจริยธรรมแฝงอยู่ในการเล่นของเด็ก โดยเขาได้ทำการสังเกตเป็นรายบุคคลและอย่างใกล้ชิด เริ่มตั้งแต่เล่นโดยไม่รู้จักรกฎเกณฑ์ มุ่งเอาชนะอย่างเดียว ต่อมาเกิดความร่วมมือในระหว่างผู้เล่นด้วยกันเอง จนกระทั่งสามารถทำตามกฎเกณฑ์ด้วยความรู้สึกผิดชอบเอง ในที่สุดจึงแบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น ๒ ชั้น คือ

ชั้นที่ ๑ ระยะเวลาที่เด็กยึดกฎเกณฑ์จากผู้อื่น (Heteronomous) อยู่ในช่วงอายุ ๐-๘ ปี ระยะเวลาที่พ่อแม่ ผู้ใหญ่มีอิทธิพลต่อเด็กมาก เด็กจะถือ เป็นกฎเกณฑ์ตายตัว (Fixed rules) ผิดเป็นผิด ทำผิดต้องได้รับโทษ โดยไม่คำนึงถึงแรงจูงใจหรือ เหตุแห่งการกระทำนั้น

ชั้นที่ ๒ ระยะเวลาที่เด็กมีกฎเกณฑ์ของตนเอง (Autonomous) อยู่ในช่วงอายุ ๘-๑๐ ปี พัฒนาการขั้นสูงระดับที่มีความคิดเป็นของตนเอง เด็กจะใช้เหตุผลที่คำนึงถึงความยุติธรรม และพิจารณาผลของการกระทำด้วย (Jean Piaget ๑๙๖๗: ๓๐๑)

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Moral Developmental Theory)

จากทฤษฎีของ พือาเจท์ นักจิตวิทยาที่ควรกล่าวถึงอย่างมากอีกท่านหนึ่งคือ ลอร์เรนซ์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) เขามีความเชื่อเช่นเดียวกับพือาเจท์ และได้อาศัยแนวคิดของพือาเจท์สร้างเป็นทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมขึ้นโดยใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral Reasoning) ซึ่งโคลเบอร์กกล่าวถึงลักษณะทางจริยธรรมของบุคคลว่า การใช้เหตุผลเพื่อตัดสินใจที่จะเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในสถานการณ์ต่างๆ ย่อมจะแสดงให้เห็นถึงความเจริญทางจิตใจของบุคคลได้อย่างมีแบบแผน นอกจากนั้นเขายังเชื่อว่า การบรรลุวุฒิภาวะเชิงจริยธรรม (Moral maturation) ของบุคคลจะแสดงออกในทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้อย่างเด่นชัดที่สุด (Lawrence Kohlberg ๑๙๖๗: ๖๗๐-๖๗๒) โดยที่โคลเบอร์กมีความเชื่อพื้นฐาน ดังนี้

๑. พัฒนาการทางจริยธรรมมีโครงสร้างพื้นฐานมาจากสติปัญญาหรือการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม บุคคลที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมในระดับสูง จึงสามารถใช้เหตุผลเชิงตรรกศาสตร์ได้
๒. พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจะพัฒนาไปตามลำดับขั้น จากขั้นต่ำสุดไปยังขั้นสูงสุด และมีความเป็นสากลในทุกวัฒนธรรม เพราะทุกวัฒนธรรมมีต้นตอของการปฏิบัติสัมพันธ์ทาง

สังคม (social interaction) การสวมบทบาท (role taking) และความขัดแย้งทางสังคม (social conflict) เหมือนกัน

๓. บทสวด และกฎเกณฑ์ชั้นมูลฐานทางจริยธรรม: เกิดขึ้นโดยผ่านประสบการณ์ของการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับสิ่งแวดล้อม

จากความเชื่อพื้นฐานดังกล่าว โคลเบอร์กได้จัดแบ่งจริยธรรมออกเป็น ๓ ระดับ แต่ละระดับยังแบ่งออกเป็น ๒ ชั้น รวมเป็น ๖ ชั้น เรียงตามลำดับดังนี้

ระดับที่ ๑ ก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Preconventional level) อยู่ในช่วงอายุ ๒-๑๐ ปี เด็กจะตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองโดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดแก่ผู้อื่น แบ่งออกเป็น ๒ ชั้น

ชั้นที่ ๑ การลงโทษและการเชื่อฟัง (The punishment and obedience orientation) เด็กจะไม่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ที่เป็นการลงโทษ และเชื่อฟังผู้มีอำนาจสูงสุด เด็กจะเลือกกระทำในทางที่จะเกิดประโยชน์แก่ตนเองไม่อาจเข้าใจทัศนะของผู้อื่น และในการตัดสินใจความถูกต้องจะมองที่ผลทางกายภาพมากกว่าเจตนาของผู้กระทำ

ชั้นที่ ๒ การสนองตอบความต้องการและการแลกเปลี่ยน (Individualism and instrumental purpose and exchange) เลือกกระทำในสิ่งที่น่าสนใจมาให้ตน รู้จักการแลกเปลี่ยนโดยอาศัยความยุติธรรมแบบเด็กๆ เช่น เขาทำมาฉันต้องทำไป เขาให้ฉันฉันต้องให้เขา

ระดับที่ ๒ ตามกฎเกณฑ์สังคม (Conventional level) อยู่ในช่วงอายุ ๑๐-๑๖ ปี บุคคลจะกระทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มย่อย เช่น กฎหมาย หรือ ศาสนา แบ่งเป็น ๒ ชั้น

ชั้นที่ ๓ การยอมรับความสัมพันธะของกลุ่ม (The interpersonal sharing orientation) เด็กจะทำตามสิ่งที่สังคมคาดหวังเพื่อให้เป็นคนดีในสายตาของบุคคลอื่น รับรู้ถึงการเอาใจเขามาใส่ใจเรา ต้องการให้กฎเกณฑ์ทางสังคมยังคงอยู่

ชั้นที่ ๔ การทำตามระบบสังคม (Societal maintainance orientation) ใช้หลักปฏิบัติตามที่โดยยึดกฎหมายเป็นเกณฑ์ ชอบบ้ำเพื่อบุคคลให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ระดับที่ ๓ เหนือกฎเกณฑ์สังคม (Postconventional level) เริ่มตั้งแต่อายุ ๑๖ ปีขึ้นไป บุคคลในระดับนี้จะตัดสินใจขัดแย้งต่างๆ ด้วยการนำมาคิดตรอง แล้วตัดสินใจตาม แต่จะเห็นความสำคัญของสิ่งใดมากกว่ากัน แบ่งเป็น ๒ ชั้น

ชั้นที่ ๕ การทำตามสัญญา อรรถประโยชน์ และสิทธิส่วนบุคคล (The social contact, human rights and welfare orientation) เด็กจะปฏิบัติตามสัญญาสังคม เนื่องจากเห็นความสำคัญของทุกคนในสังคม ไม่ทำตนขัดต่อสิทธิอันพึงมีพึงได้ของผู้อื่น มีเหตุผล และ เคารพตนเอง บังคับใจตนเองได้

ชั้นที่ ๖ การทำตามอุดมคติสากล (The universal ethical principle orientation) มีความเป็นตัวของตัวเอง มีอุดมคติหรือคุณธรรมประจำใจ ปฏิบัติตามหลักการทางจริยธรรมที่ถูกต้องตามหลักเหตุผล ได้แก่ความเสมอภาคในสิทธิของมนุษย์ และการเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์

วิธีการศึกษาของโคลเบอร์กใช้การสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล โดยสร้างสภาพการณ์สมมติ (moral dilemma) หลากๆ เหตุการณ์ ที่มีความขัดแย้งระหว่างความต้องการส่วนบุคคลและกฎเกณฑ์ของกลุ่มหรือสังคม แล้วให้ผู้ตอบตัดสินใจว่าดี ถูกหรือผิด เพราะอะไร โดยใช้คำถามแบบปลายเปิด เช่น ถ้ามารารถที่สามล้อหนึ่งขโมยยาจากร้านขายยา เพื่อนำมารักษาภรรยาของตนที่กำลังป่วยหนัก เป็นการกระทำที่สมควรหรือไม่ และทำไม คำตอบที่ได้มาถือเป็นการตัดสินทางจริยธรรม (Moral judgement) หรือการใช้เหตุผลทางจริยธรรมของผู้ตอบ (Moral reasoning) ต่อจากนั้นนำคำตอบมาวิเคราะห์ และจัดประเภทว่าเป็นคำตอบที่แสดงถึงจริยธรรมในชั้นหนึ่งชั้นใดตามเกณฑ์ที่ได้ตั้งเอาไว้

นอกจากนักจิตวิทยาในกลุ่มปัญญานิยมนี้แล้ว ยังมีนักจิตวิทยาในกลุ่มหลังอีกกลุ่มหนึ่ง คือนักจิตวิทยาสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งแบนดูรา (Bandura ๑๙๗๗: ๑๖) เขาได้เสนอทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) เพื่อใช้อธิบายพฤติกรรมจริยธรรมของบุคคล ซึ่งในการทำวิจัยครั้งนี้ก็ได้อาศัยแนวความคิดของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเป็นพื้นฐานในการค้นคว้าวิจัยด้วย

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

ในทัศนะของนักจิตวิทยาสังคม จริยธรรมของบุคคลเป็นผลจากการเรียนรู้ทางสังคมโดยผ่านกระบวนการสังคมประกิต (Socialization) การซึมซาบ (Internalization) และการถอดแบบ (Identification) ซึ่งให้ความสำคัญต่อสังคมในฐานะที่เป็นตัวกำหนดเงื่อนไขทางสังคม (Social contingency) ให้กับเด็กตั้งแต่แรกเกิด ทำให้เด็กได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว และจากการมีวุฒิภาวะทางปัญญา (Cognitive maturation) ทำให้บุคคลมีแนวโน้มที่จะสร้างพฤติกรรมต่างๆ ที่อาจเป็น จริยธรรม ไม่ใช่จริยธรรมไม่เกี่ยวกับจริยธรรม (Moral - Immoral-Amoral) พัฒนาการทางจริยธรรมในแง่ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมมีความเชื่อพื้นฐานว่า

๑. พัฒนาการทางจริยธรรมเป็นความเจริญงอกงามของพฤติกรรมโดยคล้อยตามกฎเกณฑ์ของสังคมทั้งความประพฤติและอารมณ์ ยกเว้นปฏิกิริยาสะท้อนเบื้องต้น
๒. แรงจูงใจขั้นพื้นฐานที่ทำให้เกิดการพัฒนাজริยธรรม มาจากรากฐานความต้องการทางชีววิทยา (Biological needs)
๓. พัฒนาการทางจริยธรรมมีความใกล้ชิดกับวัฒนธรรม และจะเป็นปทัสถาน (norm) เบื้องต้นของจริยธรรม
๔. อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อพัฒนาการทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับปริมาณความเข้มข้นของรางวัล การลงโทษ และการทำตนตามแบบ ซึ่งจะคล้อยตามพ่อแม่และบุคคลที่เป็นตัวแทนของสังคม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมนี้ได้มีอิทธิพลต่อแนวความคิดของนักจิตวิทยาและนักสังคมวิทยาอย่างมาก แบนดูรา (Bandura) เป็นผู้ที่สำคัญที่สุดที่เสนอทฤษฎีนี้ และพอจะสรุปแนวความคิดของแบนดูราได้ว่า

๑. สิ่งที่มีมนุษย์เรียนรู้ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่างๆ ระหว่างเหตุการณ์กับเหตุการณ์ ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดจากพฤติกรรม โดยการคาดหวังว่าพฤติกรรมหนึ่งๆ จะทำให้เกิดผลกรรมอะไรบ้าง จากการคาดหวังนี้ ถ้าผลกรรมใดเป็นสิ่งที่พึงพอใจหรือไม่พึงพอใจก็ตาม บุคคลก็จะตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมตามที่ตนปรารถนา สิ่งที่มีมนุษย์เรียนรู้จึงกลายเป็นความเชื่อของบุคคลนั้นด้วยซึ่งมีผลในการควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ มนุษย์สามารถคิดในเชิงประเมินว่าพฤติกรรมหนึ่งๆ จะทำให้เกิดผลกรรมอะไรบ้าง และผลกรรมต่างๆ มีความน่าปรารถนามากน้อยเพียงใด การคิดในเชิงประเมินนี้เองจะช่วยให้บุคคลตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมหนึ่ง

และนำไปสู่การบังคับตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตามที่ตนตั้งใจไว้ ดังนั้นในทัศนะของแบนดูรา สิ่งที่เรียนรู้จึงเป็นความรู้ความเข้าใจ และเป็นผลจากการสังเกตของผู้เรียนรู้นั้นเอง

๒. วิธีเรียนรู้ ในการเรียนรู้ของมนุษย์มีได้หลายทางด้วยกัน ส่วนหนึ่งเกิดจากประสบการณ์ตรงของผู้เรียน (Direct Experience) บางส่วนได้จากคำบอกเล่า บางส่วนวิธีเรียนรู้มาจากการสังเกต (Observational Learning) ซึ่งมีความสำคัญมากในการกำหนดความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ จะทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

๓. การตัดสินใจทางจริยธรรม ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมถือว่า การตัดสินใจทางจริยธรรมเป็นกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับความถูกต้องของการกระทำตามกฎหมายเกณฑ์ต่างๆ ที่แต่ละคนคิดว่าสัมพันธ์กัน กฎเกณฑ์การตัดสินใจก็เกิดจากการวิธีเรียนรู้หลายๆ ทางด้วยกันดังกล่าวแล้ว และแต่ละคนก็จะใช้เกณฑ์ที่ต่างกันและด้วยน้ำหนักที่ต่างกัน กฎเกณฑ์ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับในการตัดสินใจได้มากมาย เช่น การคำนึงถึงลักษณะของผู้กระทำว่าเป็นอย่างไร เด็กหรือผู้ใหญ่ มีสติดีเพียงใด การคำนึงถึงลักษณะพฤติกรรมและผลกรรมที่เกิดตามมาในระยะสั้นและระยะยาวว่าเป็นอย่างไร การคำนึงถึงสภาพแวดล้อมของการกระทำนั้นๆ เป็นอย่างไร การคำนึงถึงความรู้สึกของผู้กระทำ คิดว่ารู้สึกสำนึกผิดหรือยังการคำนึงถึงจำนวนและประเภทบุคคลที่ได้รับผลจากการกระทำ และอื่นๆ อีกจำนวนมาก ดังนั้นในแต่ละวัยของชีวิต บุคคลจึงมีการตัดสินใจทางจริยธรรมที่แตกต่างกันออกไป โดยที่ในวัยเด็กก็จะจำกัดเพียงเกณฑ์ใด เกณฑ์หนึ่ง เมื่อเติบโตขึ้นสามารถคิดและมีประสบการณ์มากขึ้น ก็อาจจะใช้หลายเกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินใจ

ด้วยแนวทางของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมดังกล่าวนี้ เพื่อให้สามารถวัดการตัดสินใจทางจริยธรรมของบุคคลได้ เป็นปรนัยมากที่สุด จึงจำเป็นต้องมีเครื่องมือวัด และเมื่อได้ศึกษาทฤษฎีทัศนคติของพิชไบน์แล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าแบบจำลองทางคณิตศาสตร์จากทฤษฎีนี้สามารถวัดการตัดสินใจทางจริยธรรมหรือความรู้ ความเข้าใจของบุคคลได้ เพราะมีบางเนื้อหาของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมที่กล่าวถึง การที่มนุษย์เข้าใจสิ่งต่างๆ ได้ นั้น เป็นผลจากการเรียนรู้ในชั้นเริ่มต้น และชั้นต่อมาก็จะเป็นการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมเหล่านั้น ซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ๒ ประการ คือ พฤติกรรมแต่ละชนิดทำให้เกิดผลกรรมอะไรตามมาบ้าง และผลกรรมที่เกิดขึ้นนั้นบุคคลมีความปรารถนามากน้อยเพียงใด การคิดใน ๒ ลักษณะนี้เองมีส่วนใกล้เคียงกันกับทฤษฎีของพิชไบน์ ดังจะกล่าวถึงต่อไป

ทฤษฎีทัศนคติของฟิชไบน์ (Fishbein's Attitude Theory)

ทฤษฎีนี้เสนอโดย ฟิชไบน์ และ เอจเซน (Fishbein and Ajzen) กล่าวว่า ทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ขึ้นอยู่กับผลรวมของการประเมินความเชื่อทั้งหลายที่บุคคลมีต่อสิ่งนั้น และว่าความเชื่อ เป็นลักษณะที่แสดงถึงความรู้สึกนึกคิดที่จะเป็นไปได้ อันเป็นจุดมุ่งหมายที่มีลักษณะ เฉพาะซึ่งจะเป็นความจริงหรือไม่จริงก็ได้ หรือ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างจุดมุ่งหมายกับคุณลักษณะบางอย่าง ในการวัดโครงสร้างทางปัญญา (Cognitive structure) หรือความรู้ความเข้าใจต่อลักษณะต่างๆ ของบุคคลจะอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่บุคคลมีต่อพฤติกรรมเหล่านั้น (Martin Fishbein and Icek Ajzen, 1976: 28-29)

แนวคิดตามทัศนะ ของฟิชไบน์นี้ยังสามารถทำนายพฤติกรรมของบุคคลได้ ฟิชไบน์จึงเสนอแบบจำลองทางคณิตศาสตร์ เพื่อสามารถอธิบายทฤษฎีนี้ โดยแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทัศนคติ (Attitude) ซึ่งเป็นตัวทำนายพฤติกรรม กับความเชื่อ (Beliefs) อีกตัวแปรหนึ่งซึ่งมีรูปแบบดังนี้

$$A_o = \sum_{i=1}^n b_i e_i$$

เมื่อ	A_o	หมายถึง	ทัศนคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
	b_i	หมายถึง	การประเมินโอกาสที่บุคคลคาดว่าความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งลำดับที่ i จะเกิดขึ้น
	e_i	หมายถึง	การประเมินคุณค่าทั้งทางบวกและทางลบที่บุคคลให้กับลักษณะที่อยู่ภายใต้ความเชื่อนั้น
	n	หมายถึง	จำนวนความเชื่อ

เพื่อให้เข้าใจแบบจำลองได้ชัดเจนขึ้น ขอยกตัวอย่างประกอบ สมมติว่านาย ก. มีความเชื่อว่า การให้ทานบริจาคจะทำให้เป็นที่รักใคร่ชื่นชม เราต้องการประเมินทัศนคติของนาย ก. ต่อการให้ทานบริจาค ดังนั้นในที่นี้

- A_o คือ ทัศนคติของนาย ก. ที่มีต่อการให้ทานบริจาค
- b_i คือ โอกาสที่นาย ก. คาดว่า การให้ทานบริจาคจะทำให้เป็นที่รักใคร่ชื่นชม เกิดขึ้นมากหรือน้อย
- e_i คือ คุณค่าที่นาย ก. ให้กับลักษณะความรักใคร่ชื่นชม

แต่จากสภาพความเป็นจริงในสังคมนั้น ผลที่เกิดจากการกระทำพฤติกรรมหนึ่งๆ มีได้มากมาย เพราะฉะนั้นในการคำนวณจึงต้องคิดจากหลายๆ ผลกรรม แล้วนำมาเข้าสู่ตรรกะจึงจะได้ออกมาเป็นผลรวมของทัศนคติต่อพฤติกรรมนั้น คะแนนที่ได้จากการวัดดังกล่าว สามารถบอกได้ว่าบุคคลหนึ่งมีความเชื่อว่าพฤติกรรมจริยธรรมแต่ละอย่างนั้นดีหรือไม่ดี ถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควรปฏิบัติ มากน้อยเพียงไร กล่าวคือ ถ้าค่าที่ได้สูงและเป็นไปในทางบวก แสดงว่าบุคคลมีทัศนคติในทางที่ดีต่อพฤติกรรมนั้น และยังทำนายต่อไปได้ว่าบุคคลจะกระทำพฤติกรรมเช่นนั้นมากด้วย แต่ถ้าค่าที่ได้สูงแต่เป็นไปในทางลบ แสดงว่าบุคคลมีทัศนคติในทางที่ไม่ดีต่อพฤติกรรมนั้น และมีแนวโน้มว่าบุคคลจะไม่กระทำพฤติกรรมนั้นเช่นกัน ในการวัดความรู้ความเข้าใจในการวิจัยครั้งนี้ จึงอาศัยสูตรของฟิชไบน์เป็นแนวทางด้วยเหตุผลที่ว่า ทัศนคติประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบเกี่ยวกับการรู้ (Cognitive component) องค์ประกอบเกี่ยวกับการรู้สึก (Affective component) และองค์ประกอบของการกระทำ (Behavioral component) ดังนั้นองค์ประกอบของการรู้จึงเป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ กล่าวคือ การที่บุคคลจะมีทัศนคติต่อสิ่งใดนั้น บุคคลจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งนั้นเสียก่อน เพื่อจะได้รู้ว่าสิ่งนั้นมีประโยชน์หรือโทษเพียงใด ถูกหรือผิดอย่างไร หลังจากนั้นจึงจะเกิดทัศนคติตามมาภายหลัง

นอกจากนี้แนวคิดของแบนดูรา ก็ถือว่าการตัดสินใจทางจริยธรรมเป็นการพิจารณาเกี่ยวกับความถูกผิดของการกระทำตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่สัมพันธ์กัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคาดหวังว่าพฤติกรรมหนึ่งๆ จะทำให้เกิดผลกระทบอะไรบ้าง และผลกระทบนั้นเป็นที่พึงพอใจหรือไม่ มากน้อยเพียงไร ซึ่งโดยเนื้อหาแล้วมีความคล้ายคลึงกับทฤษฎีของฟิชไบน์ ในส่วนของการประเมินโอกาสที่บุคคลมีต่อพฤติกรรมหนึ่งๆ ว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะเกิดขึ้นบ้าง และการประเมินคุณค่าของสิ่งที่จะเกิดขึ้น ดังนั้นจึงนำสูตรของฟิชไบน์มาวัดการตัดสินใจทางจริยธรรมหรือความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมของบุคคลที่มีต่อพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พฤติกรรมทาง เศรษฐกิจ

พฤติกรรมที่บุคคลกระทำกับผู้อื่น สามารถจำแนกได้เป็น ๓ ประเภท คือ พฤติกรรมทางสังคม พฤติกรรมทาง เศรษฐกิจ และพฤติกรรมทางการเมือง ในส่วนของพฤติกรรมทางเศรษฐกิจนี้ มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของบุคคลในสังคมอย่างมากไม่ว่าในทางตรงหรือทางอ้อม รัฐบาลจึงได้กำหนดนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจว่าจะต้องประกอบด้วย (ชินวุธ สุนทรสิมะ ๒๕๑๐: ๒๐๑)

- ๑) ให้รายได้ประชาชาติต่อประชากรหนึ่งคนเพิ่มขึ้นโดยรวดเร็ว
- ๒) ให้มีระดับการจ้างงานสูง
- ๓) ให้ระดับราคาสินค้ามีประสิทธิภาพ
- ๔) ให้ดุลการชำระเงินระหว่างประเทศได้สมดุล
- ๕) ลดความแตกต่างในรายได้ของประชากร
- ๖) ให้ความเจริญของท้องถิ่นต่างๆ ไม่แตกต่างกันมากจนเกินไป
- ๗) ให้มีการประกอบการทางเศรษฐกิจหลายชนิด

นอกจากนี้สาเหตุที่ผลิต และสมชัย รักวิจิตร (๒๕๑๘: ๓๑๘) ได้สรุปจากการวิจัยที่ค้นพบว่า สิ่งที่เป็นความต้องการทาง เศรษฐกิจของคนไทยในปัจจุบัน ได้แก่

- ๑) ความมั่นคงทาง เศรษฐกิจ เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการเป็นอันดับแรก ได้แก่ การมีที่ทำมาหากิน การมีปัจจัยการผลิต
- ๒) ถนนหนทาง การคมนาคมที่สะดวก
- ๓) การขายสินค้าและผลผลิตในราคาที่เป็นธรรม
- ๔) การมีงานทำ
- ๕) ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- ๖) การได้รับความคุ้มครองจากกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาค
- ๗) การศึกษา การแพทย์ และอนามัย

จากพฤติกรรมทาง เศรษฐกิจที่กระจกระจายหลายพฤติกรรมนั้น พอจะจัดจำแนก เป็นหมวดหมู่ ได้คือ ความซื่อสัตย์ทาง เศรษฐกิจ ความเสมอภาคทาง เศรษฐกิจ ความ เมตตากรุณาทาง เศรษฐกิจ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และอื่นๆ จึงขอแบ่งกล่าวพฤติกรรมตามหมวดหมู่ดังนี้

ความซื่อสัตย์ทาง เศรษฐกิจ

ความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมที่ต้งามซึ่งควรจะนำมาปฏิบัติ เพราะจะทำให้มนุษย์มีชีวิตอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุข มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ และกระทำต่อเนื่องกันไปในทุกระดับการศึกษา จรูญ สุภาพ (๒๕๒๐: ๑๔๔) กล่าวถึง ธรรมะ เพื่อความมั่นคงของชาติประการหนึ่ง คือ ความซื่อสัตย์ของคนในชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความซื่อสัตย์ ของผู้บริหารประเทศและข้าราชการ โดยชี้ให้เห็นว่าถ้าผู้บริหารประเทศและข้าราชการขาดความซื่อสัตย์ ก็จะทำให้การทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวงหรือยอมรับสินบน หรือใช้ตำแหน่งหน้าที่ทำการทุจริตเพื่อประโยชน์ สำหรับตนโดยผิดกฎหมายและศีลธรรม จิตรา วสุวานิช (๒๕๑๙: ๑๓๓) ได้ศึกษาเด็กที่มีนิสัยไม่ ซื่อสัตย์ จะมีการแสดงออกโดย

- ๑) ขอบหยิบฉวยสิ่งของผู้อื่นโดย เจ้าของมิได้อนุญาต
- ๒) มีนิสัยชอบขโมย แม้ว่าสิ่งนั้นจะเป็นสิ่งที่ไม่ต้องการ
- ๓) ชอบพูดปดเมื่อถูกจับได้
- ๔) ชอบทำการทุจริตในการสอบ
- ๕) ไล่ชื่อของตนบนกระดาษที่เป็นผลงานของคนอื่น

จะเห็นได้ว่าความซื่อสัตย์เป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งในสังคม ดังที่ จอห์น ฮอลท์ (แปลโดย ชุมศรี รักษานิชพงษ์ ๒๕๒๐: ๒๔) สนับสนุนความเป็นผู้มี ความซื่อสัตย์ เพราะจะช่วยในการรักษา ผลประโยชน์ในการไว้เนื้อเชื่อใจ ฉะนั้นคนที่ทำงานธุรกิจจะต้อง เป็นคนที่ได้รับการฝึกฝนให้มีความ ซื่อสัตย์มากที่สุด โดยนับตั้งแต่คนงาน ผู้ประกอบการ ไปจนถึง เจ้าของธุรกิจ และจากผลการวิจัยของ ชาลี ลัทธิ (๒๕๐๗: ๖๐) ที่ได้ศึกษาคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดี ปรากฏว่าคุณธรรมด้านความ ซื่อสัตย์มีความสำคัญมากที่สุดกว่าด้านอื่นๆ โดยมาเป็นอันดับแรก

ในการศึกษาของลบโซค พูอนวม (๒๕๒๓: ๔๗) ได้เปรียบเทียบความซื่อสัตย์ตามตัวแปร ได้แก่ ถิ่นที่อยู่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพศ ระดับชั้นเรียน อาชีพและการศึกษาของผู้ปกครอง กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กในกรุงเทพมหานคร และจากภาคต่างๆ มีชั้น ป.๕ ม.๒ และม.ศ.๔ จำนวน ๘๘๖ คน พบว่า

๑. กลุ่มที่มีถิ่นที่อยู่ต่างกัน จะมีความซื่อสัตย์ไม่แตกต่างกัน
๒. กลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ได้คะแนนความซื่อสัตย์สูงกว่ากลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ
๓. เพศชาย และ เพศหญิงมีความซื่อสัตย์แตกต่างกัน
๔. กลุ่มที่มีระดับชั้นเรียนต่างกัน มีความซื่อสัตย์ต่างกัน กล่าวคือ ชั้น ม.๒ สูงกว่าชั้น ป.๕ และชั้น ม.ศ.๔ สูงกว่าชั้น ป.๕ แต่ถ้าเปรียบเทียบระหว่าง ชั้น ม.ศ.๔ และ ม.๒ มีความซื่อสัตย์ไม่แตกต่างกัน
๕. เด็กที่ผู้ปกครองมีอาชีพและระดับการศึกษาต่างกัน มีความซื่อสัตย์ไม่แตกต่างกัน

แต่จากการศึกษาของ เฟลด์แมนและ เฟลด์แมน (Feldman and Feldman) พบว่าไม่มีความแตกต่างในด้านความซื่อสัตย์ระหว่าง เด็กชายและ เด็กหญิงอายุ ๑๒ ปี แต่ระหว่างอายุ ๑๗-๑๘ ปี พบว่า เด็กชายโกงมากกว่าเด็กหญิง และจากการศึกษาระยะยาวของ สตีเฟนและคณะ (Stephens, Miller และ Mclaughlin) (Roger edited by Lickona ๑๙๗๖: ๑๘๒) พบว่าระหว่างอายุ ๖-๑๐ ปี เด็กชายโกงมากกว่าเด็กหญิง แต่ความแตกต่างด้านความซื่อสัตย์ระหว่าง เพศจะลดลงในช่วงวัยรุ่นตอนปลาย และพบว่าไม่มีความแตกต่างกัน

เคลือบส์ (Krebs) ก็ได้ศึกษาพฤติกรรมซื่อสัตย์ในระหว่างเพศชายและเพศหญิง โดยนำความแตกต่างด้านเศรษฐกิจสังคมมาเป็นตัวแปรในการศึกษาด้วย ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนหญิงที่มาจากสังคมชั้นกลางโกงมากกว่านักเรียนชาย เพียงเล็กน้อย ส่วนนักเรียนหญิงที่มาจากครอบครัวของชนชั้นผู้ใช้แรงงานโกงน้อยกว่านักเรียนชาย (Roger edited by Lickona ๑๙๗๖: ๑๘๑)

ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ

ปัญหาความไม่เสมอภาคในสังคมไทย เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นและสะสมมานานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในส่วนที่เกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจนั้น จากรายงานของคณะกรรมการสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในช่วงสิบปีที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในฐานะระหว่างกลุ่มชนและระหว่างภาคต่างๆ มากขึ้น ทั้งนี้เพราะเหตุว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจการกระจายการผลิต และการเพิ่มผลผลิตส่วนใหญ่เกิดขึ้นเฉพาะในเขตภาคกลางเท่านั้น ซึ่งทินพันธ์ นาคะตะ (๒๕๐๘: ๒๑) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความเสมอภาคว่า ในการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้นทุกคนต้องมีความเสมอภาคกันทั้งในทางสังคม การเมือง และในด้านเศรษฐกิจ และจะต้องกระจายความมั่งคั่งไปสู่ส่วนต่างๆ ของสังคมอย่างเสมอหน้ากันและก่อให้เกิดโอกาสทางเศรษฐกิจ

ที่เท่าเทียมกัน ส่วนพิทยา สายหู (๒๕๑๖: ๒๐) กล่าวถึงความเสมอภาคและความยุติธรรมในสังคมว่า ความรู้สึกไม่เป็นธรรมจะเกิดขึ้นเมื่อฝ่ายหนึ่งรู้สึกว่าตนไม่มีสิทธิในสิ่งที่ควรมี และไม่ได้ในสิ่งที่ควรจะได้ความเป็นธรรมในสังคมนั้นควรจะเริ่มที่ความยุติธรรมทางเศรษฐกิจก่อนอื่น เพราะความยุติธรรมทางเศรษฐกิจจะทำให้ความเป็นธรรมทั้งหลายติดตามมาได้ง่ายและทั่วถึง ซึ่งการที่จะทำเช่นนี้เช่นนี้ได้จะต้องยึดกฎเกณฑ์ที่ว่าทุกคนที่เกิดมามีความเท่าเทียมกัน และชีวิตทุกชีวิตมีสิทธิที่จะดำรงอยู่ได้เต็มความสามารถที่มีอยู่ในชีวิตนั้น มอยเชส ปีฮาร์ (ขวัญใจ วงศ์ภักดีแบล, ๒๕๑๙: ๑๔๐-๔๓) ซึ่งเป็นหัวหน้าหน่วยโภชนาการขององค์การอนามัยโลก สนับสนุนความคิดดังกล่าว โดยเห็นว่าความแตกต่างในฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลจะเป็นกลไกที่ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคมอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งนี้เนื่องจากอำนาจในการนำทรัพยากรมาใช้เพื่อผลประโยชน์นั้นได้ตกอยู่ในมือของชนกลุ่มน้อยในสังคม ซึ่งบรรดาชนกลุ่มน้อยเหล่านี้จะต้องพยายามทุกวิถีทางที่จะรักษาสถานะเดิมของตนไว้ โดยการใช้ประโยชน์จากการที่พวกตนได้รับโอกาสต่างๆ ที่ดีกว่า เสนาะ อนุภาณ (๒๕๒๐: ๑๔๖) ได้ให้ความเห็นว่า วิธีการแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดความเสมอภาคในสังคม คือการทำให้ประชาชนโดยทั่วไปอยู่ดีกินดีพอสมควรหากประชาชนยังยากจนอยู่ ก็เป็นชนวนที่ก่อให้เกิดความแตกแยกของชนในชาติ จึงจำเป็นต้องยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไป

โอเพนไฮม์ (Openhiem, 1968: 102-103) ได้เสนอหลักการในการแบ่งสรรปันส่วนเพื่อให้เกิดความเสมอภาคของบุคคลในสังคม โดยยึดหลักดังนี้

๑. หลักการแบ่งสรรปันส่วนในปัจจุบัน ๔ อย่างเป็นธรรม
๒. หลักการจัดสรรให้ไม่เท่าเทียมกัน เพื่อก่อให้เกิดการกระจายที่เป็นธรรม กล่าวคือ คนที่มีอยู่น้อยควรจะได้รับ的帮助เหลือมาก คนที่มีอยู่มากแล้วควรให้แต่พอประมาณ ควรให้เสียภาษีอากรตามอัตราส่วนรายได้
๓. หลักความยุติธรรม โดยกระทำต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่แบ่งชั้นวรรณะ หรือกีดกันผิว เช่น ผลประโยชน์ ตำแหน่งต่างๆ สิทธิตามกฎหมาย
๔. หลักการแบ่งให้เท่ากันในกลุ่มคนที่เท่ากัน เช่น การลงโทษที่เหมือนกันในผู้ที่กระทำผิดเช่นเดียวกัน เสียภาษีเท่ากันในกลุ่มคนที่มีเงินได้เท่ากัน
๕. หลักการแบ่งตามสัดส่วน เช่น ภาษีตามอัตราส่วนของรายได้
๖. หลักการแบ่งตามความสามารถหรือคุณค่าของแต่ละบุคคล
๗. หลักการแบ่งอย่างไม่เท่ากันในกลุ่มคนที่ต่างกัน เช่น ระดับอายุ

เหม ทองชัย (๒๕๒๓: ๕๖) กล่าวถึงความเสมอภาคในทรัพย์สินและสวัสดิการว่า หมายถึง การที่บุคคลในฐานะ เป็นสมาชิกของสังคมมีสิทธิและโอกาสอย่างเท่าเทียมกันในการที่จะได้รับบริการแบ่งสรรปันส่วนสิ่งที่เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต สิ่งอำนวยความสะดวกสบาย บริการสาธารณสุข การศึกษาอบรมบริการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม และการได้รับหลักประกันในความปลอดภัยเกี่ยวกับชีวิตและทรัพย์สิน

ในสังคมไทยนั้นตามทัศนะของปัจเจก บุณนาต (๒๕๑๗: ๓๑๔-๓๑๕) ได้ให้ข้อสังเกตว่า ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ เป็นปัญหารากฐานที่สำคัญ ระหว่างประชาชนส่วนใหญ่มักเป็นผู้เป็นเจ้าของทุน ที่ดิน ตลอดจนบรรดาพ่อค้า และข้าราชการที่มีอำนาจและอิทธิพลในทางการเมือง การแบ่งสรรปันส่วนทรัพยากรในทางเศรษฐกิจได้กระทำไปตามความต้องการของผู้มีอำนาจมากกว่าที่จะกระทำไปตามหลักการ ซึ่งก่อให้เกิดความไม่พอใจในสังคมมากขึ้นทุกขณะ และผลที่ตามมาก็คือ ความมั่นคงในโครงสร้างทางสังคมน้อยลงเรื่อยๆ ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรีบแก้ไขโดยเร็ว เพื่อให้ปัญหาดังกล่าวลดน้อยลงไป และทางหนึ่งนั้นจำเป็นต้องอาศัยคุณธรรมอันสูงของบุคคลในสังคม จึงควรเร่งปลูกฝังคุณธรรมด้านความ เสมอภาคให้แก่บุคคลในสังคม เสียตั้งแต่ยังเป็น เด็ก

ความ เมตตาการุณาทาง เศรษฐกิจ

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความเชื่อ เพื่อเผื่อแผ่ ซึ่งเป็นผลมาจากความอุดมสมบูรณ์ บุคคล ไม่มีความผูกพันยาวนาน มีการผ่อนปรน ไม่ใช้ความรุนแรง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากศาสนาพุทธ เป็นส่วนหนึ่งที่ส่งเสริมให้มีความ เมตตาปราณีต่อกัน คอยช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์เมื่อต้องการความช่วยเหลือ เสียสละเมื่อควรเสียสละ ถ้าคนเรารู้จักแบ่งปันให้กัน โลกก็จะอยู่อย่างสงบ ท่านปัญญานันทะ (๒๕๔๙: ๑๒๔) กล่าวว่า การให้ย่อมสมานไมตรีต่อกันได้ การให้เกิดจากความ เห็นอกเห็นใจกัน เห็นความทุกข์ของคนอื่น เหมือนความทุกข์ของตัวเอง ลักษณะของคนเจริญหรือผู้มีจริยธรรมประจำใจคือ ทนอยู่ไม่ได้เมื่อเห็นคนอื่น เป็นทุกข์แล้วจะไม่ช่วย ต้องให้ความช่วยเหลือเท่าที่ตนจะพึงอำนวยความสะดวก ความสุขทั้งหลายมิได้เกิดจากความมั่งมี ดังนั้นการขำระจิตให้มีเมตตาปราณีและการมีจิตใจที่ไม่กระด้าง เป็นการแสดงออกถึงน้ำใจอันกว้างขวาง เอื้อ เพื่อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน สมดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า อิธชนเมื่อเห็นว่าถ้าเสียสละความสุขพอประมาณเสียแล้ว ย่อมจะได้ความสุขที่ไพบูรณ์ ก็ควรสละความสุขที่พอประมาณนั้นเสีย (เป็น มุทกกันต์ ๒๕๑๔: ๓๔๘)

ชโล อุตทกานันท์ (๒๕๑๔: ๘๔) เห็นด้วยกับการให้ทานบริจาคว่าจะ เป็นเหตุจงใจและ กระตุ้นเตือนให้ประชาชนทุกระดับชั้น เกิดความรู้สึกทางมโนธรรมว่าตนมีหน้าที่จะช่วยเหลือผู้อื่นซึ่ง

ประสบเคราะห์กรรมหรือเป็นบุคคลที่ไม่สามารถช่วยตนเองได้ โดยร่วมมือกันสละทรัพย์สินของตนตามฐานะและความสามารถ ช่วยเหลือผู้เคราะห์ร้ายโดยพร้อมเพรียงกัน ผู้เคราะห์ร้ายเหล่านี้ก็จะไม่กลายเป็นคนสิ้นหวัง เพราะสังคมทอดทิ้ง อันเป็นการช่วยฐานะทางสังคมด้วย

จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมทางเศรษฐกิจด้านความเมตตาการุณา เช่น การให้ทานบริจาค การไม่ฉวยโอกาสขูดรีด สิ่งเหล่านี้จำเป็นอย่างยิ่งในสังคมไทย เพราะก่อให้เกิดความสงบสุข จึงควรปลูกฝังจริยธรรมด้านความเมตตาการุณาให้บังเกิดแก่เยาวชน เพื่อลดความเห็นแก่ตัวของบุคคลต่างๆ ให้น้อยลง

การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

สังคมไทยในปัจจุบันกำลังอยู่ในยุคของการพัฒนาประเทศ ทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นสิ่งสำคัญมากในการช่วยให้การพัฒนาก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝังให้บุคคลเกิดมีจิตสาธารณะ (Public spirit) และมีจิตใจที่รักงานยิ่งกว่าตัว เพราะความสำเร็จทั้งหลายนั้น ล้วนแต่เป็นผลของการไม่เห็นแก่ตัว และเป็นผลงานที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ส่วนรวม การทำได้เช่นนี้ จัดว่าเป็นการบำเพ็ญตนให้เกิดจริยธรรมอย่างสูงขึ้นไปในจิตใจ

ในระบบเศรษฐกิจนั้นถือว่าระบบแบบสังคมนิยม เป็นการทำให้ประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมมากกว่าระบบทุนนิยม ซึ่งแนวความคิดตามแบบสังคมนิยมนี้ไม่ยอมรับว่าผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวมจะไปด้วยกันได้ ดังนั้นปรัชญาจึงเน้นความเจริญของสังคมก่อน และคนแต่ละคนก็จะติดตามไปด้วย สังคมนิยมไม่ต้องการให้บุคคลมาแข่งขันกันเอง แต่ต้องการให้มนุษย์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (ประพันธ์ เสวตนันท์ ๒๕๒๒: ๒๖) ในการวิจัยนี้ คือ พฤติกรรมการรักษาสาธารณสุขสมบัติอันเป็นสมบัติของส่วนรวม และการอำนวยความสะดวกแก่สาธารณะ จะเห็นได้ว่าแม้แต่โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ยังเห็นด้วยกับความจำเป็นของการทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยตั้งวัตถุประสงค์ไว้ประการหนึ่งว่า "เพื่อให้เด็กและเยาวชนรู้จักบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ หาโอกาสและวิธีการนำเยาวชนทำสาธารณประโยชน์" (สมัย ธมมาสโย ๒๕๒๐: ๒๖) เป็นการอบรมให้เยาวชนมีใจกว้าง เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และเป็นการจรรโลงประเทศชาติได้ทางหนึ่งด้วย

จริยธรรมกับตัวแปรทางสังคม

จากการศึกษาทฤษฎีทางจริยธรรมหลายทฤษฎี ได้กล่าวถึงประสบการณ์ทางสังคมว่าเป็นสาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมในตัวบุคคล ดังนั้นผลกระทบทางสังคมเช่น เพศ อายุ ฐานะทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา ภูมิสำเนา ฯลฯ จึงอาจมีผลต่อจริยธรรมของบุคคลได้ ดังที่ไรท์ (Wright ๑๙๗๕: ๓๖) ให้ความเห็นว่า สังคมมีส่วนับนมนุษย์ให้มีลักษณะต่างๆ กัน และสถานการณ์ในช่วงชีวิตของบุคคลก็จะมีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมได้ อันได้แก่ ครอบครัว บรรยากาศภายในครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจ และระดับการศึกษา เคย์ (Kay ๑๙๗๐: ๓๐-๓๑) เห็นด้วยว่าจริยธรรมของบุคคลมีต้นเหตุมาจากอิทธิพลของสังคมมากกว่าอิทธิพลของพันธุกรรม กล่าวคือบุคคลที่เกิดมาในแต่ละสังคมจะต้อง เรียนรู้ และยอมรับจริยธรรมประเพณีในสังคมของตน ซึ่งจะแตกต่างจากจริยธรรมประเพณีของสังคมอื่นๆ ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าแหล่งกำเนิดที่สำคัญของจริยธรรมก็คือสังคม ซึ่งประกอบไปด้วยความแตกต่างทางเพศ อายุ ระดับการศึกษาฐานะทางเศรษฐกิจ ภูมิสำเนา เป็นต้น ผู้วิจัยจึงได้นำความแตกต่างของตัวแปรเหล่านี้มาเป็นแนวในการตั้งสมมุติฐานการวิจัยว่า ความรู้ ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจแตกต่างกันไปตามตัวแปรทางสังคม ๖ ตัวแปร ได้แก่ เพศ สถานภาพ ศาสนา ภูมิภาค สภาพความเป็นเมือง และอาชีพหลักของครอบครัว ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑. เพศ

โดยธรรมชาติแล้วเพศชายและเพศหญิงมีความแตกต่างกันทั้งโครงสร้างทางร่างกาย จิตใจ ความต้องการทางสังคม และความสนใจต่างๆ สังคมจึงได้กำหนดบทบาทของเพศหญิง และเพศชายให้แตกต่างกัน ดังที่กัสกิน (Guskin ๑๙๖๔: ๘๔) ได้กล่าวไว้ว่า สภาพสังคมมีลักษณะเป็นสองมาตรฐาน (Double standard) คือ มาตรฐานการปฏิบัติตัวของหญิงและชายเป็นคนละแนวกัน ละม้ายมาศ สรทัตต์ (๒๕๑๐) มีความเห็นเช่นเดียวกันว่า สังคมไทยส่วนใหญ่มักเข้มงวดกวดขันกับเด็กไม่เหมือนกัน ทั้งนี้เป็นผลเนื่องมาจากสังคมประกิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอบรมเลี้ยงดู เพราะวิธีการอบรมเลี้ยงดูจะมีความสำคัญในการปลูกฝังความคิด ความรู้สึก และความประพฤติต่างๆ ให้แก่ลูก และอีกประการหนึ่งอาจเป็นเพราะลักษณะการยึดมั่นต่อสังคม อาจทำให้จริยธรรมของหญิงและชายต่างกัน ได้ จะเห็นได้ว่าบทบาททางเพศแต่เดิมนั้น กิจการงานในครอบครัวเป็นหน้าที่ของหญิงโดยตรง ดังนั้นเด็กหญิงมักถูกปิตามารดาฝึกฝน โดยมอบงานที่ได้รับผิดชอบมากกว่าชาย แต่มีการยกย่องให้ผู้ชายเป็นหัวหน้าและได้รับสิทธิมากกว่าผู้หญิง ส่วนแบร์รี่ (Barry ๑๙๖๗: ๕๖) ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและเพศชายไว้ว่า ชายไทยไม่ค่อยเก็บความรู้สึกเหมือนเพศหญิง เป็น

บุคคลที่มีชีวิตขึ้นอยู่กับเหตุผลและจริยธรรม มักจะตัดสินสิ่งต่างๆ ด้วยเหตุผล ส่วนเพศหญิงเป็นเพศที่ค่อนข้างจะหัวเก่า พยายามรักษาขนบธรรมเนียมและคุณค่าต่างๆ ของประเทศไว้ ดังนั้นจากงานวิจัยของประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (๒๕๒๒: ๗๑, ๗๔) ที่เปรียบเทียบค่านิยมระหว่างเพศชายและเพศหญิง ได้พบว่าเพศหญิงให้ค่านิยมสูงกว่าเพศชายในด้านคุณธรรมและศาสนา เช่น ความเห็นแก่ตัว ความซื่อสัตย์สุจริตไม่คดโกงเอาเปรียบผู้อื่น รวมทั้งค่านิยมด้านรางวัลและสิ่งตอบแทนเชิงวัตถุ

ในการศึกษาของสุนทร โคมินและสนธิ สมัครการ (๒๕๒๒: ๔๕) ที่ศึกษาเรื่องค่านิยมหลายอย่าง และพบว่าในด้านของความเมตตาโดยการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น และด้านความเสมอภาค เพศหญิงและ เพศชายให้ความสำคัญที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยที่เพศหญิงสูงกว่าเพศชาย

ส่วนในการวิจัยของสิทธิศักดิ์ จุลศิริพงษ์ (๒๕๑๘: ๓๘) ที่เปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทสตรีในด้าน เศรษฐกิจและการเมืองระหว่างนักเรียนชายและหญิง จากโรงเรียนในกรุงเทพมหานคร จำนวน ๒๔๘ คน พบว่า

๑. ความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับบทบาทของสตรีในด้าน เศรษฐกิจ ร้อยละ ๘๓.๒๔ มีความเห็นว่าถ้าหากสตรีสามารถทำงานได้ดีเท่าเทียมกับบุรุษ สตรีควรได้รับค่าจ้างเท่ากับบุรุษ และร้อยละ ๘๑.๘๘ มีความเห็นว่าสตรีควรมีสิทธิเท่าเทียมกับบุรุษ

๒. นักเรียนชายและหญิง มีความคิดเห็นแตกต่างกัน โดยนักเรียนหญิงมีความคิดเห็นที่ดีต่อบทบาทของสตรีในด้าน เศรษฐกิจและการเมืองมากกว่านักเรียนชาย

งานวิจัยต่อมาของจิริงลักษณ์ สกุนตะลักษณ์ (๒๕๑๙: ๓๕) ที่ศึกษามโนทัศน์เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักเรียนอาชีวศึกษา โดยใช้แบบสอบถามโนทัศน์ที่สร้างขึ้น กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชายและหญิง ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จากวิทยาลัยและโรงเรียนอาชีวศึกษาในกรุงเทพมหานคร ความเป็นพลเมืองดีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทาง เศรษฐกิจ คือ การประกอบอาชีพ และความซื่อสัตย์ ปรากฏว่าเพศชายและเพศหญิงมีความรู้ความเข้าใจที่ต่างกัน และยังพบว่านักเรียนอาชีวศึกษามีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการประกอบอาชีพ ร้อยละ ๖๔.๓๘ และร้อยละ ๕๗.๖๖ ต่อความซื่อสัตย์ (๒๕๑๙: ๔๔-๔๕)

ส่วนงานวิจัยในต่างประเทศที่พบความแตกต่างระหว่างเพศ เช่น โฮลส์ไตน์(Holdstein cited in Rest ๑๙๗๖: ๑๗-๑๘) ทำการศึกษาระยะยาว ช่วงเวลา ๓ ปี กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กวัยรุ่นอายุ ๑๓ ปี จำนวน ๕๓ คน และของซิสโตน (Cistone ๑๙๘๐: ๒๓๖๗ A) ก็พบเช่นเดียวกันว่า

เพศหญิงมีคะแนน การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่าเพศชาย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษา ครู และผู้บริหาร จำนวน ๑๔๔ คน โดยใช้เครื่องมือ DIT ของเรสต์ (The Defining Issue Test)

จากเหตุผลและการวิจัยของหลายๆ ท่านดังกล่าว พอจะสรุปได้ว่าเพศชายและเพศหญิงมีความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมหลายลักษณะที่แตกต่างกัน และมีแนวโน้มว่าเพศหญิงจะมีความรู้ความเข้าใจสูงกว่าเพศชาย ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมุติฐานในการวิจัยครั้งนี้ว่า "เพศชายและเพศหญิงมีความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน"

๒. สถานภาพ

สถานภาพของบุคคล สามารถพิจารณาโดยอาศัยส่วนประกอบหลายประการ เช่น ประการแรก จากระดับอายุของบุคคลในช่วงต่างๆ กัน เช่น ๑๐ ปี ๑๕ ปี ๓๐ ปี เป็นต้น ประการอื่นคือระดับการศึกษาของบุคคลว่าจบในระดับชั้นไหน เช่น ชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา และอีกประการ คือสถานภาพทางสังคมอันเป็นตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกของสังคม เช่น เป็นลูก เป็นพ่อ เป็นแม่ เป็นครู และผู้ปกครอง เป็นต้น สถานภาพจะกำหนดว่าบุคคลนั้นจะต้องประพฤติปฏิบัติอย่างไร มีความรับผิดชอบขนาดไหน โดยที่บุคคลในแต่ละสถานภาพก็จะมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับวิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ความเชื่อ รวมทั้งความสามารถเฉพาะตัวของแต่ละคน เด็กสามารถเรียนรู้ได้เฉพาะสิ่งง่ายใกล้ตัว และมีลักษณะ เป็นรูปธรรมในขณะที่ผู้ใหญ่สามารถคิดและพิจารณาสิ่งต่างๆ ได้ละเอียดและลึกซึ้งมากกว่า เป็นนามธรรมมากกว่า และในบุคคลที่มีการศึกษาสูงกว่า หรืออายุมากกว่า ย่อมสามารถที่จะเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ละเอียดและซับซ้อนกว่าคนที่มีการศึกษาต่ำกว่า หรืออายุน้อยกว่า สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ได้จำแนกสถานภาพออกเป็นนักเรียน ครู และผู้ปกครอง โดยมีทั้งอายุและระดับการศึกษาแตกต่างกันออกไปในแต่ละสถานภาพ อันอาจมีผลต่อความรู้สึกนึกคิด ความเข้าใจ รวมทั้งทัศนคติแตกต่างกันได้ ดังเช่น กฤตยา อาชวนิจกุล (๒๕๑๘: ๔๔-๔๕) ที่ศึกษาความรู้และทัศนคติของเยาวชนไทย เกี่ยวกับระบบ เศรษฐกิจแบบสังคมนิยม โดยมีเครื่องมือเป็นแบบทดสอบความรู้ และแบบสอบถามทัศนคติเกี่ยวกับระบบ เศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ผลปรากฏว่าเยาวชนที่เรียนในระดับการศึกษาแตกต่างกัน ความรู้และทัศนคติจะแตกต่างกัน คือเยาวชนที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยมีความรู้มากที่สุด รองลงมาคือเยาวชนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ ส่วนเยาวชนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพมีความรู้ที่น้อยที่สุด เช่นเดียวกับประसार มาลากุล ณ อยุธยา (๒๕๒๓: ๖๔) ที่ศึกษาค่านิยมด้านการช่วยเหลือผู้อื่นและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและมีระดับการศึกษาเป็นตัวแปรอิสระตัวหนึ่ง พบว่า กลุ่มเยาวชนในระดับอุดมศึกษามีค่านิยมสูงกว่ากลุ่มเยาวชน

ในระดับมัธยมศึกษา และเป็นตัวแปรที่สำคัญทำให้เกิดค่าความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ในปฏิกริยาร่วมทั้งหลาย นอกจากนี้โอกาส สะอาด (๒๕๑๘: ๕๖) ได้ทำการเปรียบเทียบโน้ตค้น เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของนักศึกษาผู้ใหญ่ในกรุงเทพมหานครระหว่างระดับ ๓, ๔ และ ๕ จำนวน ๔๕๐ คน ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาผู้ใหญ่ระดับ ๕ มีมโนทัศน์อยู่ในระดับสูงสุด และระดับต่ำสุด

ในการศึกษาของเดช วิโย (๒๕๒๒: ๖๗) ทำการเปรียบเทียบพัฒนาการทางจริยธรรม กับนักเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ ถึง ๖ ระดับชั้นละ ๓๐ คน รวม ๑๘๐ คน จริยธรรมด้านต่างๆ ที่ศึกษา เช่น ความเมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ เครื่องมือเป็นแบบทดสอบวัดการ ให้เหตุผลเชิงจริยธรรมพบว่า การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมพัฒนาขึ้นตามระดับชั้นเรียน โดยที่นักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓-๖ มีการให้เหตุผลสูงกว่ากลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๒ และระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕, ๖ สูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓, ๔

เช่นเดียวกับการศึกษาบางเรื่องในต่างประเทศ คือ ซิสโตน (Cistone, ๑๙๘๐: ๒๓๖๗A) เป็นการศึกษาวิเคราะห์เพื่อหาองค์ประกอบที่อาจจะเกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวข้องกับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาใน University of California State, Fullerton and University of Southern California จำนวน ๑๘๙ คน โดยใช้เครื่องมือ DIT ของเรสต์ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบระดับปริญญาโทมีคะแนนทางการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่า ผู้ตอบระดับ ปริญญาตรี และสรุปได้ว่าอายุและระดับการศึกษามีส่วนเกี่ยวข้องกับระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม

แต่จากการศึกษาของออร์เน็ท บัญประสิทธิ์ (๒๕๒๒: ๖๙, ๗๙) ปรากฏว่าความคิดเห็น ของครูและผู้ปกครอง เกี่ยวกับปัญหาพฤติกรรมของนักเรียนที่ได้เคยประสบนั้นมี เช่น การลักขโมย การไม่รู้จักรักษาสาธารณสมบัติ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ คือ การสงวนและรักษาสาธารณสมบัติ อันเป็นสมบัติของส่วนรวม ครู และผู้ปกครองมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน

จากผลการวิจัยดังกล่าว หอจะมองเห็นแนวโน้มได้ว่าจริยธรรมมีส่วนเกี่ยวข้องกับนามาก กับสถานภาพอันมีอายุและระดับการศึกษาที่ต่างกัน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ศึกษาเฉพาะพฤติกรรมทาง เศรษฐกิจ จึงตั้งสมมุติฐานในการวิจัยว่า "ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทาง เศรษฐกิจ แตกต่างกันตามสถานภาพ"

๓. ศาสนา

สถาบันทางศาสนาก็เป็นอีกสถาบันหนึ่งที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของการอบรมดูแลบุคคลให้รู้จักระเบียบสังคม ดังนั้นค่านิยม ลักษณะนิสัย และโลกทัศน์ของบุคคลย่อมจะต้องได้รับอิทธิพลจากศาสนาไปด้วย จึงพอจะกล่าวได้ว่าจริยธรรมมีกำเนิดจากศาสนาส่วนหนึ่ง จึงนำมาเป็นตัวแปรหนึ่งในการวิจัย โดยที่ประเทศไทยมีอิสระในการนับถือศาสนา มาก ประชาชนในแต่ละแห่งจึงนับถือศาสนาต่างกันไป ประชากรในจังหวัดภาคใต้มีผู้นับถือศาสนาอิสลามมากกว่าผู้นับถือศาสนาพุทธประมาณ ๓ เท่า (วิทยา บุญสม ๒๕๒๑: ๔) เพราะฉะนั้นแต่ละศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อวิถีปฏิบัติและแนวทางการดำเนินชีวิตแตกต่างกันไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาอิสลามนั้นมีอิทธิพลเหนือความรู้สึกรีกคิดและจิตใจมาก เขาถือว่าศาสนานั้นเป็นธรรมนุญชีวิต (Code of Life) ของเขาเลยทีเดียว (สมชัย อนุমানราชชน ๒๕๑๓: ๔) เช่นเดียวกับทองต้อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา(๒๕๐๔: ๓๓) ได้กล่าวว่าศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ละเอียดอ่อน เพราะนอกจากจะมีบัญญัติเกี่ยวกับปรัชญาแห่งชีวิตและศีลธรรมอันดีงามแล้วยังได้บัญญัติครอบคลุมถึงการดำรงชีวิตประจำวันด้วย

ส่วนศาสนาคริสต์นั้นศรัทธาในพระเจ้า และเชื่อว่าพระเจ้านั้นมีเพียงองค์เดียวเท่านั้น ซึ่งเป็นผู้สร้างและบันดาลทุกสิ่งทุกอย่างในโลก แต่ศาสนาพุทธไม่เชื่อเรื่องพระเจ้า แต่จะเป็นในเรื่องหลักการปฏิบัติมากกว่า และเน้นในเรื่องตนเป็นที่พึ่งแห่งตนไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของอำนาจใดๆ (อัจฉรา บุญชู ๒๕๑๘: ๔๐)

นิรมล เตชะปถิต (๒๕๒๒) ศึกษาเปรียบเทียบความเข้าใจในเรื่องจุดหมายปลายทางสูงสุดของศาสนาที่มีผลกระทบต่อแนวการดำเนินชีวิตประจำวัน ระหว่างผู้นับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ กลุ่มละ ๑๐๐ คน เฉพาะที่ต.โคกขี้หนอน อ.พานทอง ชลบุรี ผลการศึกษาพบว่าชาวคริสต์เชื่อและเข้าใจในจุดหมายปลายทางสูงสุดของตนถูกต้องตามหลักคำสอนพร้อมทั้งปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ส่วนชาวพุทธไม่ค่อยเข้าใจในจุดหมายปลายทางสูงสุด แต่กลับไปเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมชาติหน้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเครื่องรางของขลัง ดังนั้นชาวคริสต์จึงพอใจที่จะอุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่า แต่ชาวพุทธมักพอใจจะอยู่อย่างสันโดษ หรือต่างคนต่างอยู่

ส่วนการวิจัยที่ศึกษาระหว่างศาสนาพุทธและศาสนาอิสลามของ คลมนรจ บากา (๒๕๒๓: ๑๙๓-๒๐๑) ที่อ.สุโขทัย นราธิวาส กลุ่มละ ๖๐ คน พบว่าชาวพุทธส่วนใหญ่เชื่อเรื่องผลบุญในชาติปางก่อน และผลการกระทำในชาตินี้ก็จะมีผลต่อชีวิตในชาติหน้า ส่วนชาวมุสลิมนั้นเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้กำหนดวิถีการดำเนินชีวิต พระองค์เป็นผู้ให้สติปัญญาแก่มนุษย์ในการที่จะเลือกกระทำความดีหรือความชั่ว

เกี่ยวกับจริยธรรมทางเศรษฐกิจที่นำศาสนามาเป็นตัวแปรในการวิจัยนี้ ยังไม่มีงานวิจัยที่สนับสนุน แต่จากการที่บุคคลนับถือศาสนาต่างกัน จะมีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนความเชื่อที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยเชื่อว่าน่าจะมีผลต่อความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมในการที่จะพิจารณาคัดเลือกความดี ถูก และควรของพฤติกรรมต่างๆ จึงตั้งสมมุติฐานในการวิจัยอีกข้อหนึ่งว่า "ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ แตกต่างกันตามการนับถือศาสนา"

๔. ภูมิภาค

เนื่องจากประเทศไทยแบ่งภูมิภาคออกเป็น ๔ ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ และมีกรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางการปกครองของประเทศ ซึ่งแต่ละภูมิภาคจะมีลักษณะทางสังคม และขนบธรรมเนียมประเพณีเฉพาะแต่ละท้องถิ่นแตกต่างกันไป โดยจะกล่าวพอเป็นสังเขปดังนี้

กรุงเทพมหานคร ถือเป็นศูนย์กลางความเจริญ เช่น การปกครอง การศึกษา **อุตสาหกรรม** และการพาณิชย์ ประชาชนอยู่กันอย่างแออัดยัดเยียด ความสัมพันธ์ทางสังคมจะเป็นไปในรูปส่งเสริม เสรีภาพ การกระทำที่เป็นเอกเทศ ความผูกพันใกล้ชิดกันในกลุ่มชุมชนต่างๆ มีน้อย และจากการได้รับประโยชน์จากความก้าวหน้าทางเทคนิคและวิทยาการ จึงเป็นพลังขับเคลื่อนให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างรีบเร่ง แข่งขันกันและกอบโกยผลประโยชน์เพื่อตนเอง (พิทยา สายหู ๒๕๑๒: ๑๔)

ภาคเหนือ เป็นภาคที่ชีวิตเป็นไปอย่างเชื่องช้าท่ามกลางธรรมชาติที่สงบ สวยงามและอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ชิดกันมีการช่วยเหลือร่วมมือกันในการทำงาน การต่อสู้แข่งขันกันมีน้อย ไม่ค่อยเอาเปรียบหรือเป็นศัตรูกัน คนภาคนี้จึงมีจิตใจโอบอ้อมอารีเป็นมิตรกับคนต่างถิ่น รักสันติ

ภาคกลาง เป็นภาคที่ใกล้ชิดกับศูนย์กลางของประเทศ จึงมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจสูงกว่าภาคอื่น คนภาคนี้จึงมีความตื่นตัวในเรื่องต่างๆ สูง ลักษณะบ้านเรือนอยู่กันอย่างเอกเทศและกระจัดกระจาย ดังนั้นจึงสนับสนุนนิสัยรักอิสระภาพและเป็นตัวของตัวเอง คนภาคกลางจึงชอบทำงานและใช้ชีวิตตนเองตามลำพัง ถือความคิดและปัญหาต่างๆ ของตนเป็นใหญ่

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภาคที่เสียเปรียบทางด้านสภาพภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้คนส่วนใหญ่อยู่ในสภาพยากจน และมีผลติดตามมาคือ เกิดความรู้สึกมักน้อย สันโดษ และพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ จำเป็นต้องต่อสู้ดิ้นรนมากเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอด ประชาชนจึงต้องมีความอดทนและทำงานหนัก

ภาคใต้ มีความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ เช่น เหมืองแร่ สวนยาง คนในภาคนี้จึงประสบความสำเร็จในชีวิตอย่างง่ายดาย มีความรู้สึกภาคภูมิใจในภาคของตนเองมาก นอกจากนี้เศรษฐกิจของภาคนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วถ้าใช้ความสามารถได้ตรงเป้าหมาย เป็นการกระตุ้นส่งเสริมให้คนกระตือรือร้น มุ่งแสวงหาความสำเร็จอย่างแข็งขันมากกว่าภาคอื่นๆ (ประเสริฐ แย้มกลิ่นฟ้า ๒๕๒๒: ๑๘-๑๙)

จากความแตกต่างของบุคคลที่มีถิ่นที่อยู่ต่างกัน มีงานวิจัยที่สนับสนุน คือ ของประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (๒๕๒๓: ๖๕,๗๒) ที่ศึกษาค่านิยมและความคาดหวังของเยาวชนไทยทั่วประเทศ เป็นนักเรียนชั้น ม.ศ. ๓ ม.ศ. ๕ และนิสิตนักศึกษา เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบประเมินค่าตนเอง และแบบสัมภาษณ์ศึกษาค่านิยมหลายลักษณะ ผลการวิจัยพบว่า ค่านิยมด้านการช่วยเหลือผู้อื่นและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม เยาวชนไทยให้ความสำคัญเรื่องนี้สูงมาก เมื่อเปรียบเทียบกับตามภูมิลำเนา พบว่า ผู้มีภูมิลำเนาในกรุงเทพฯ มีค่านิยมด้านนี้สูง ในขณะที่เยาวชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีค่านิยมด้านนี้ต่ำกว่ากลุ่มอื่น ส่วนค่านิยมอีกด้านคือ คุณธรรมและศาสนา ซึ่งหมายถึง การซื่อสัตย์ เห็นแก่ตัวความมั่งงายต่างๆ ความซื่อสัตย์สุจริตไม่คดโกง เอาเปรียบผู้อื่น ก็พบเช่นเดียวกันว่ากลุ่มตัวอย่างในกรุงเทพฯ แสดงค่านิยมลักษณะนี้สูงกว่าภาคอื่นๆ

เนื่องจากชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ในแต่ละภาคแตกต่างกันไป การอบรมเลี้ยงดูและการถ่ายทอดทางสังคมต่อสมาชิกในสังคมย่อมต้องแตกต่างกันไปด้วย ดังที่ไรท์ (Wright ๑๙๗๕: ๒๔-๓๐) เชื่อว่าสังคมมีส่วนในการบ่มนุษย์ให้แตกต่างกันตามแต่ว่า มนุษย์จะอยู่ในกลุ่มสังคมใดกล่าวคือ บุคคลที่เกิดมาในแต่ละสังคมจะต้องเรียนรู้ และยอมรับจริยธรรม ประเพณีในสังคมของตน ซึ่งจะแตกต่างจากจริยธรรม ประเพณีของสังคมอื่นๆ และจากการเรียนรู้กฎเกณฑ์และมาตรฐานทางจริยธรรมของสังคมที่ตนอาศัยอยู่ บุคคลก็จะใช้กฎเกณฑ์ และมาตรฐานที่ได้เรียนรู้มาเป็นแนวทางในการพิจารณาตัดสินความถูก-ผิด ดี-ไม่ดี ควร-ไม่ควร ในพฤติกรรมต่างๆ ด้วยเหตุผลและงานวิจัยดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยเชื่อว่าบุคคลที่มีถิ่นที่อยู่ต่างกันย่อมมีผลต่อความรู้ความเข้าใจในการตัดสินทางจริยธรรม จึงตั้งเป็นสมมุติฐานว่า "ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทาง เศรษฐกิจแตกต่างกันตามถิ่นที่อยู่ในภูมิภาคต่างๆ"

๕. สภาพความเป็นเมือง

สภาพความเป็นเมืองสามารถจำแนกได้เป็น ๒ ลักษณะใหญ่ๆ ได้แก่สังคมเมืองและสังคมชนบท เนื่องจากสภาพแวดล้อมมีความแตกต่างกันหลายประการ ประการแรก ความแตกต่างทาง

ด้านอาชีพ โดยที่สังคมชนบทส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ทำงานหาเลี้ยงชีพไปวันหนึ่งๆ ไม่ค่อยได้คำนึงถึงอนาคต ส่วนสังคมเมืองมีอาชีพมากมาย ส่วนใหญ่ดำเนินธุรกิจการค้าอุตสาหกรรม มีเครื่องอำนวยความสะดวกหลายอย่าง ชีวิตความเป็นอยู่ต้องรีบเร่ง จึงมีความกระตือรือร้นในการทำงานมาก อีกประการคือ ลักษณะความเจริญของท้องถิ่นในชนบทจะตั้งบ้านเรือนอยู่ในกลุ่มอาชีพเดียวกัน หมู่บ้านแต่ละแห่งอยู่ใกล้กันมาก การคมนาคมไม่สะดวก โรงเรียนมีน้อย ครูและอุปกรณ์การสอนก็ไม่พอเพียง ซึ่งตรงข้ามกับในเมืองที่เป็นศูนย์กลางในทุกๆ ด้านทั้งสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และประการสุดท้ายคือ การถ่ายทอดทางสังคม สังคมไทยมีความเคร่งครัดต่อขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม และการปฏิบัติตนในสังคม จะได้รับการถ่ายทอดจากพ่อแม่ไปสู่ลูกหลาน เด็กจะต้องเคารพผู้ใหญ่มีระเบียบวินัย จะต้องปฏิบัติตามสิ่งที่พ่อแม่อบรมสั่งสอน และที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา ลักษณะดังกล่าวมีอยู่ในสังคมชนบทมากกว่าในเมือง ทั้งนี้เพราะสังคมเมืองนั้นมีการปรับตัว เปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่าสังคมชนบท จึงมีความคิดกว้าง และกล้าแสดงออกมาก ทั้งยังเป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญา (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ๒๕๒๒: ๘๗)

ความแตกต่างของบุคคลที่อยู่ต่างถิ่นฐานกัน จึงเป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่ควรศึกษาอย่างยิ่ง ซึ่งมีงานวิจัยบางชิ้นที่พบความแตกต่างกันในข้อนี้ คือ การศึกษาค่านิยมของสุนทรี โคมินและสนิท สัมครการ (๒๕๒๒: ๔๑-๔๓) พบว่า ค่านิยมจุดหมายปลายทางและค่านิยมวิถีปฏิบัติของชาวกรุงเทพฯ และชาวชนบทมีมาก และคาดได้ว่าเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยในจำนวน ๒๐ ค่านิยมจุดหมายปลายทางนั้นมี ๑๕ ค่านิยมแสดงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างชาวกรุงเทพฯ และชาวชนบท ค่านิยมที่ชาวชนบทให้สูงกว่าชาวกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่เป็นค่านิยมที่เน้นความสำคัญของการอยู่กับคนอื่นแบบส่วนรวม เช่น ความมั่นคงปลอดภัยของสังคมของชาติ และของโลก การให้ความช่วยเหลือผู้อื่น ในทางตรงกันข้ามค่านิยมที่ทำให้ชาวกรุงเทพฯ แตกต่างจากชาวชนบทนั้นเกือบทั้งหมดเน้นด้านส่วนบุคคลทั้งสิ้น เช่น ความสุขในชีวิตครอบครัว ความสำเร็จในชีวิต

แต่มีงานวิจัยบางเรื่องที่เปรียบเทียบความแตกต่างของพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กวัยรุ่นในสังคมเมืองและชนบท พบว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กในเมืองและชนบทไม่แตกต่างกัน โดยศึกษากับเด็กระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนในกรุงเทพฯ และจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน ๓๐๐ คน

จากผลการวิจัยที่ขัดแย้งกันนี้ ไม่สามารถบอกได้ชัดเจนว่าสภาพความเป็นเมืองมีอิทธิพลต่อความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมหรือไม่ แต่จากเหตุผลที่กล่าวแล้วว่าชีวิตและความเป็นอยู่ของ

ที่อยู่ในสังคมเมือง และสังคมชนบทแตกต่างกัน จึงเป็นแนวทางให้ผู้วิจัยตั้งสมมุติฐานว่า "ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ ของบุคคลที่อยู่ในสภาพความเป็นเมืองต่างกันจะแตกต่างกัน" ในที่นี้แบ่งสภาพความเป็นเมืองออกเป็น ใจกลางกรุงเทพฯ ชานกรุงเทพฯ อำเภอเมือง และอำเภอชนบท

๖. อาชีพหลักของครอบครัว

อาชีพหลักของครอบครัวมีความเกี่ยวโยงอย่างใกล้ชิดกับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว เช่น อาชีพธุรกิจการค้า มักจะมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมค่อนข้างสูง ส่วนอาชีพผู้ใช้แรงงาน มักมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมค่อนข้างต่ำในที่นี้ได้แบ่งอาชีพหลักของครอบครัวออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่ ข้าราชการ ธุรกิจการค้า ลูกจ้างเอกชน และผู้ใช้แรงงาน เนื่องจากความแตกต่างกันของงานแต่ละประเภทอาจทำให้ประสบการณ์ทางสังคมของสมาชิกในครอบครัวบางอย่างไม่เหมือนกัน เคย์ (Kay ๑๙๗๕: ๓๗) เชื่อเช่นนั้นและให้ความสำคัญมากกับเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว เขาเชื่อว่าจะมีผลต่อการเพิ่มหรือลดระดับพัฒนาการทางจริยธรรม เขาถือว่าลักษณะของครอบครัวมีส่วนในการปลูกฝังจริยธรรมเบื้องต้นให้แก่เยาวชน ซึ่งจะเปิดโอกาสให้ลักษณะทางจริยธรรมอื่นๆ เกิดขึ้นภายหลัง ดังนั้นนักจิตวิทยา รวมทั้งนักวิจัยหลายๆ ท่านต่างเชื่อเช่นเดียวกัน จึงมีการแสดงหลักฐานว่าบุคคลที่มีอาชีพและรายได้อยู่ในระดับต่างกัน จะมีจริยธรรมที่ต่างกันด้วย เช่น ในการศึกษาระยะแรกของโคลเบอร์ก (Hoffman ๑๙๗๐: ๒๗๙) กับเด็กอเมริกันพบว่าเด็กที่มาจากครอบครัวฐานะปานกลางมีคะแนนการตัดสินใจจริยธรรมสูงกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวฐานะต่ำ และได้ผลเช่นเดียวกับโบม (Boehm) และฮาริค เฮอร์ท (Havighurst) (Hurlock ๑๙๖๔: ๕๔๗) พบว่าเด็กจากครอบครัวชั้นกลางจะพัฒนาความรู้สึกลึกซึ้งชอบชีวิตที่ดีได้ดีและเร็วกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวชั้นต่ำ

นอกจากนี้จากการศึกษาในประเทศไทยก็ได้ผลทำนองเดียวกันคือ อรพินท์ นาคประดิษฐ์ (๒๕๑๔) เปรียบเทียบนักเรียนที่ผู้ปกครองมีรายได้แตกต่างกัน พบว่าเด็กในครอบครัวที่มีรายได้สูงกว่าจะมีคุณธรรม พลเมืองดีสูงกว่าเด็กที่ครอบครัวมีรายได้ต่ำ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ จำนวน ๒๕๕ คนจากจังหวัดยะลา ส่วนเสริมเกียรติ พรหมผุย (๒๕๒๓) ศึกษาเกี่ยวกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๔๐๐ คน เมื่อเปรียบเทียบระหว่างอาชีพของผู้ปกครองแล้วพบว่า นักเรียนที่พ่อแม่มีอาชีพรับราชการและค้าขาย มีคุณธรรมต่อศาสนาสูงกว่า

นักเรียนที่พ่อแม่มีอาชีพ เกษตรกรรมและลูกจ้าง

แต่มีงานวิจัยหลายชิ้นที่ไม่พบ ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับฐานะทางเศรษฐกิจ สังคมหรืออาชีพ เช่น ทิพารณะ กิตติวิบูลย์ (๒๕๒๖: ๑๒๔) ซึ่งศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กก่อนวัยเรียนในกรุงเทพมหานครได้ผลว่าจะแนบจริยธรรมของเด็กก่อนวัยเรียนที่มารดามีการศึกษาสูงและต่ำ ไม่มีความแตกต่างกัน ทั้งนี้จากผลงานวิจัยของวณี ออมสิน สุพัชรศรี ชุมทรัพย์ สุรณีย์ จุฑิตำรังพันธ์ และศรียรรอภา เขียวลี ที่วิจัยจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ โดยใช้แบบสอบถามของเรสต์ ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยและได้ปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับเด็กนักเรียนไทย ผลการวิจัยก็พบว่า สภาพทางเศรษฐกิจ ไม่มีผลต่อพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็ก

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวัดความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมซึ่งเป็นคนละชนิดกับงานวิจัยที่ทำไปแล้ว และผู้วิจัยก็เชื่อว่าอาชีพหลักของครอบครัวน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับความรู้ความเข้าใจในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ จึงตั้งสมมุติฐานว่า "บุคคลที่อยู่ในครอบครัวที่มีอาชีพหลักต่างกัน มีความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจต่างกัน"

จากเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด ผลการวิจัยส่วนใหญ่สอดคล้องกันว่าตัวแปรทางสังคมคือ เพศ สถานภาพ ศาสนา ภูมิภาค สภาพความเป็นเมือง และอาชีพหลักของครอบครัว มีผลต่อลักษณะทางจริยธรรมของบุคคล ดังนั้นในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาตัวแปรดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยต่างๆ เท่าที่ผ่านมา ยังมิได้มีการศึกษาถึงพฤติกรรมจริยธรรมทางเศรษฐกิจมาก่อนเลย ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงได้ศึกษาโดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาและสำรวจความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง ตามสภาพที่เป็นจริง
๒. เพื่อเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจตามตัวแปรต่อไปนี้ คือ สถานภาพ เพศ ศาสนา ภูมิภาค สภาพความเป็นเมือง และอาชีพหลักของครอบครัว

สมมติฐานในการวิจัย

๑. เพศหญิงและเพศชาย มีความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน
๒. บุคคลที่มีสถานภาพต่างกัน มีความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน
๓. บุคคลที่นับถือศาสนาต่างกัน มีความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน
๔. บุคคลในภูมิภาคต่างๆ มีความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน
๕. บุคคลจากถิ่นฐานที่สภาพความเป็นเมืองต่างกัน มีความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน
๖. บุคคลที่ครอบครัวมีอาชีพหลักต่างกัน มีความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตการดำเนินงาน ดังนี้

๑. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ นักเรียน ครู และผู้ปกครอง โดยที่นักเรียนเลือกเฉพาะชั้นป. ๖, ม.๓ และ ม.๕ จำนวนกลุ่มละ ๖๐๐ คน
๒. นักเรียน ครู และผู้ปกครอง เลือกจากโรงเรียนเดียวกันในพื้นที่ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร รวมทั้งสิ้น ๓๐๐๐ คน
๓. จริยธรรมทางเศรษฐกิจ ครอบคลุมกลุ่มพฤติกรรมที่สำคัญ ๕ กลุ่มคือ
 - ๓.๑ ความซื่อสัตย์
 - ๓.๒ ความเสมอภาค หรือความยุติธรรม
 - ๓.๓ ความเมตตากรุณา
 - ๓.๔ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
 - ๓.๕ อื่นๆ เช่น การถ่อมตน การค้ำจุน ไร้อิจฉา

๔. ตัวแปรที่ศึกษา ประกอบด้วย

๔.๑ ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) จำนวน ๖ ตัวแปร คือ

- ๑) สถานภาพ หมายถึง สถานภาพของบุคคลที่เป็นตัวอย่างประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้น ป.๖ ม.๓ ม.ศ.๕ ครู และผู้ปกครอง
- ๒) เพศ ได้แก่ เพศชาย และ เพศหญิง
- ๓) ศาสนา หมายถึง ศาสนาที่กลุ่มตัวอย่างนับถืออยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ พุทธ คริสต์ และอิสลาม
- ๔) ภูมิภาค หมายถึง พื้นที่ตามลักษณะภูมิศาสตร์ แบ่งเป็น ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉยเพียงเหนือ ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร
- ๕) สภาพความเป็นเมือง หมายถึง สภาพความเจริญของท้องถิ่น แบ่งเป็น อำเภอเมืองกับอำเภอชนบทในส่วนภูมิภาค ใจกลางมหานครกับชานมมหานครในกรุงเทพมหานคร
- ๖) อาชีพหลักของครอบครัว หมายถึง อาชีพหลักที่ทำรายได้ให้ครอบครัวมากที่สุด แบ่งเป็น รับราชการ รับจ้าง ธุรกิจการค้า และผู้ใช้แรงงาน

๔.๒ ตัวแปรตาม (Dependent variable) คือ คะแนนจากแบบมาตรวัด ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรม เกี่ยวกับพฤติกรรมทาง เศรษฐกิจเป็นรายพฤติกรรม รวม ๑๖ พฤติกรรม

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

จริยธรรม (Morality) หมายถึง หลักเกณฑ์ที่บุคคลใช้พิจารณาตัดสินว่าพฤติกรรมใดเป็น เป็นพฤติกรรมที่ดีหรือไม่ดี ถูกหรือไม่ถูก ควรปฏิบัติหรือไม่ควรปฏิบัติ

ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรม (Moral Cognition) หมายถึง การที่บุคคลมีความ เชื่อ ความคิดที่ผ่านการพิจารณาไตร่ตรอง และตัดสินว่าพฤติกรรมชนิดใดเป็นพฤติกรรมที่ดี ที่ถูก ที่ควร หรือไม่ โดยการประเมินว่าพฤติกรรมหนึ่งๆ จะนำไปสู่ผลกระทบอะไรบ้าง มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด และผลกระทบเหล่านั้นมีความน่าปรารถนามากน้อยเพียงใด ในการวิจัยก็คือ คะแนนรวมจากการคำนวณตามสูตรของพิชไนน์

พฤติกรรมทางเศรษฐกิจ (Economic Behaviors) หมายถึง การกระทำอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก และการบริโภค ประกอบด้วย ๑๖ พฤติกรรมคือ

๑. การลักฉ้อทรัพย์
๒. การไม่เอาทรัพย์
๓. การกระจายทรัพย์อย่างเท่าเทียมกัน
๔. การกระจายทรัพย์ตามความสามารถ
๕. การกระจายทรัพย์ตามความจำเป็น
๖. การบริจาคทรัพย์
๗. การฉวยโอกาสขูดรีด
๘. การรักษาสาธารณสมบัติ
๙. การอำนวยความสะดวกแก่สาธารณะ
๑๐. การขอกู้เงินจากผู้อื่น
๑๑. การขอยืมเงินจากผู้อื่น
๑๒. การให้ผู้อื่นกู้ยืมเงิน
๑๓. การประกอบอาชีพอิสระ
๑๔. การประกอบอาชีพรับจ้าง
๑๕. มีวิชาชีพที่ผิดกฎหมาย
๑๖. มีวิชาชีพที่ไม่ผิดกฎหมาย

นักเรียน หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้น ป.๖ ม.๓ และ ม.ศ.๕ ปีการศึกษา ๒๕๒๔
 ที่สุมจากจังหวัดตัวแทนในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร

ครู หมายถึง ผู้ที่กำลังสอนอยู่ในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ที่สุมจากโรงเรียน
 เดียวกับนักเรียน

ผู้ปกครอง หมายถึง บิดามารดา หรือผู้ที่อุปการะนักเรียนอยู่ในปัจจุบันซึ่งสุมจาก ส่วน
 ภูมิภาค และกรุงเทพมหานคร ดังกล่าวแล้ว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

๑. ทำให้ทราบถึง ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ
 ของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง ตามสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน

๒. เป็นประโยชน์ต่อสถาบันการศึกษาในการประมวลความรู้ความคิดเกี่ยวกับจริยธรรม ให้เป็นระบบระเบียบ เพื่อสะดวกในการจัดหลักสูตรและปรับปรุงการเรียนการสอนจริยศึกษา
๓. เป็นประโยชน์สำหรับครู ผู้แนะแนว นักจิตวิทยา และผู้ปกครองในการเสริมสร้าง และอบรมสั่งสอนจริยธรรมแก่เยาวชนให้สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริง
๔. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าของผู้สนใจทางด้านจริยธรรมต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย